

תמצית הש"ס

סיכומי גפ"ת קצרים וברורים ללומדי הדף היומי

גליון 41 ללומדי חבורת ש"ס | סנהדרין ב. עד י"ג: | אלול ה'תשפ"ו

ב. בי"ד של שלשה דנים דיני ממונות, והיינו גזילות (-כופר בפקדון ששלח בו יד, או חוטף מחבירו, אבל לזה ולא שילם לא מיקרי גזלן דמלוה להוצאה ניתנה), וחבלות תשלום ה' דברים, וכן נזק בשור המועד או אדם שהזיק, וחצי נזק, תשלומי כפל דגניבה, וד' וה' בגונב שור או שה וטבח או מכרו, האונס והמפתה נערה בתולה שמשלם חמישים כסף. וכתבו התוס' (ד"ה דיני) שאחרי שלמדנו בב"ב וב"ב את דיני הממונות, בא התנא ללמדנו בכמה דינים אחרים. והא דלא תנא כופר בשור שהרג אדם, ול' של עבד בשור שהרג עבד, ר"ת מבאר שזה בכלל חבלות, או דתנא ושייר ושייר נמי יציאת עבד בשן ועין וראשי אברים. וי"מ דמתני' כר"ע שכשאין השור בסקילה אין הבעלים משלמים כופר ול' של עבד, וא"כ כיון שהשור נסקל רק בכ"ג גם התשלומין צריכים כ"ג, והתוס' דוחים שיש שיטות בגמרא שר"ע מודה ששייך כופר כשהשור לא נסקל.

כמו כן בי"ד של שלשה דנים בקידוש החודש, חליצה, מיאון (-יתומה קטנה שהשיאה אימה או אחיה לדעתה, דמדאורייתא אין קידושי קטנה כלום בלא אביה, ומדרבנן צריכה למאן), שומת נטע רבעי ומעשר שני שאין דמיהם ידועים כגון פירות שהרכיבו שאין להם שער בשוק, ובא לשומם כדי לחללם על המעות, ושומת הקדשות לענין פדיון.

סנהדרין קטנה היא של עשרים ושלשה, ד"עדה" היא עשרה, דכתיב במרגלים "עד מתי לעדה הרעה הזאת" ולא היו עמם יהושע וכלב, וכתב "ושפטו העדה והצילו העדה" הרי עדה שופטת ועדה מצלת, וכתב "לא תהיה אחרי רבים לרעות" ומשמע שלטובה הולכים אחרי רבים, וכתב "אחרי רבים להטות" ללמד שהטיה לטובה די באחד, ולהטיה לרעה צריך שניים, וכדי שלא יהיה בי"ד שקול, מוסיפים עליהם עוד אחד.

עשרים ושלשה דנים דיני נפשות, וכן רובע והנרבע שור שרבע אשה או בהמה שנרבעה שסוקלים את הבהמה, דכתיב ברובע "והרגת את האשה ואת הבהמה" ואומר ברובע "ואת הבהמה תהרגו", שור הנסקל שנגח אדם ומת בכ"ג, דהוקש מיתת השור למיתת הבעלים, דכתיב "השור יסקל וגם בעליו יומת".

איזו עיר ראויה לסנהדרין - לת"ק עיר של מאה ועשרים, ולרבי נחמיה מאתים ושלושים, כנגד שרי עשרות דבבציר מעשרה לא אשכחן שררה. (ב:).

סנהדרין גדולה היא של ע"א, דכתיב "אספה לי שבעים איש מזקני ישראל" ומשה על גביהן. ולרבי יהודה מספיק שבעים.

שבעים ואחד דנים שבט רוב שבט שעבד ע"ז במזיד, נביא שקר שמיתתו בחנק, כהן גדול, מוציאם למלחמת הרשות כל מלחמה חוץ ממלחמת יהושע לכבוש את הארץ, מוסיפים על העיר ירושלים, ועל העזרות, עושים סנהדריות לשבטים בי"ד של כ"ג בכל עיר ועיר, דכתיב "תתן לך בכל שערך", ועושים עיר הנידחת. (בספר כרך המבדיל בין ישראל לנכרים אין עושים עיר הנידחת, ואין עושים ג' עיירות עיר הנידחת אלא רק אחת או שתיים).

הפסולים לדון או להעיד, מחמת שהם נחשבים רשעים או קרובים, וכן מבוארים דיני עדים זוממים, והאם העדים צריכים לראות או להעיד יחד, ועד מתי אפשר לסתור את הדין.

פרק רביעי (אחד דיני ממונות. ל"ב. - ל"ט): עוסק בצורת קבלת העדות ע"י בי"ד, מתי צריך דרישה וחקירה, והרבה מכללי דיני ממונות ודיני נפשות והחילוקים שיש ביניהם.

פרק חמישי (היו בודקין. מ. - מ"ב). עוסק בדיני החקירות שעושים לעדים בדיני נפשות, ומה הדין כשיש הכחשה בין העדים בבדיקות או בחקירות, ובאיזה צורה בי"ד מכריעים את הדין.

פרק שישי (נגמר הדין. מ"ב: - מ"ט). מתחיל לעסוק בצורת כל מיתה מוד' מיתות בי"ד, שהם סקילה שריפה הרג וחנק, ובפרק זה מבוארת צורת הסקילה, ודיני איסור הנאה ממת ומדברים השייכים לו.

פרק שביעי (ד' מיתות. מ"ט: - ס"ח). עוסק בסדר החומר של הד' מיתות (ונ"מ למי שנתחייב ב' מיתות שדנים אותו בחמורה), ובדיני מיתת אשת איש שזינתה (ארוסה או נשואה, כהנת או ישראלית, מתי היא חייבת שריפה ומתי סקילה או חנק), ומהי צורת מיתה בשריפה הרג וחנק, ואח"כ מבארת הגמרא מיהם אלו החייבים סקילה, ופרטי דינים באותם אלו שחייבים סקילה, ובדיני ז' מצוות בני נח, ובאיסור עבודה זרה.

פרק שמיני (בן סורר ומורה. ס"ח: - ע"ה). עוסק בדיני בן סורר ומורה, ובדיני מיתת רודף ובא במחאתת או מי שבא לבעול עריות, ומתי אומרים יורג ואל יעבור.

פרק תשיעי (הנשרפים. ע"ה. - פ"ד). עוסק בדיני אלו החייבים שריפה, ובדיני רוצח, ועל מי נאמר קנאים פוגעים בו, ומי חייב מיתה בידי שמים.

פרק עשירי (אלו הן הנחנקים. פ"ד: - ז). עוסק בדיני הנחנקים, כמכה אביו ואמו, וגונב נפש מישראל, וזקן ממרא, ונביא שקר. ובזה סיימה הגמרא לבאר דיני ד' מיתות בית דין.

פרק אחד עשר (חלק. ז. - ק"ג). לאחר שסיימה הגמרא לבאר בפרקים הקודמים דיני ד' מיתות בית דין (וחייבי מיתה בידי שמים), עוברת הגמרא לבאר למי אין חלק לעולם הבא, ומניין אנו לומדים מהתורה שיש תחיית המתים, ומה יהיה לעתיד לבוא אחרי ביאת המשיח ותחיית המתים. וכן מובאים בגמרא הרבה מאגדות חז"ל בענין דניאל ונחמיה, חנניה מישאל ועזריה, חזקיה וסנחריב, נבוכדנצר, ירבעם אחאב ועוד ממלכי ישראל, בלעם, דואג, דוד המלך, אלישע וג' ויחזיקו, דור המבול דור הפלגה ואנשי סדום, מחלוקת קורח ועדתו. ובסיום המסכת מבארת הגמרא דיני עיר הנידחת.

מסכת מכות שבה אחרי מסכת זו משלימה את העניינים הנדונים במסכת זו ושייכים לבית דין בשלשה עניינים: א' דיני עדים זוממים. ב' חוב גלות. ג' דיני מלקות.

דיני ממונות בשלשה

כמה דינים צריכים לדון

ישנם ג' דרגות של בית דין, בי"ד של שלשה דינים, בי"ד של כ"ג דינים, ובי"ד של ע"א דינים. דיני ממונות וכדומה מספיק להם ב"ד של שלשה, אולם דיני נפשות צריכים בי"ד של כ"ג, ויש דברים שצריכים דווקא בי"ד של שבעים ואחד (והיינו דברים חמורים יותר, או דברים השייכים לכלל הציבור), וכדלהלן. (בדף ב. מובאים דברי המשנה, ואח"כ (עד סוף הפרק בדף י"ח). מבארת הגמרא את דברי המשנה ומרחיבה בביאור העניינים המוזכרים במשנה, ומוסיפה עליהם דינים נוספים.

הקדמה למסכת סנהדרין

מצות עשה מן התורה להעמיד בארץ ישראל בתי דינים בכל עיר ועיר ולכל שבט ושבט, דכתיב "שופטים ושוטרים תתן לך בכל שערך אשר ד' אלוךך נותן לך לשבטך, ושפטו את העם משפט צדק".

לאחר שנתבאר דיני ממונות במסכתות הקודמות (בבא קמא בבא מציעא ובבא בתרא), מבארת מסכת זו את דיני בית הדין הדנים בדיני ממונות, ואח"כ מבוארים דיני נפשות שהם צריכים סנהדרין של כ"ג דינים, ודיני ד' מיתות בית דין, ומתי צריך סנהדרין של ע"א דינים. והגמרא מפרטת את דיני אותם דברים שנידונים בבתי דינים אלו, וכן מבוארים דיני העדות בדיני ממונות ודיני נפשות, וחוב מיתה בבן סורר ומורה. ובסוף המסכת מבוארים דיני רודף, חייבי מיתה בידי שמים, ואלו שאין להם חלק לעולם הבא.

דברים נוספים שנתבארו במסכת זו, עיבור השנה (י"א. - י"ג:), דיני כהן גדול ומלך (י"ח. - כ"ב:), מנין לתחית המתים מן התורה (צ' - צ"א), והרבה מדברי חז"ל על מה שיהיה לעתיד לבוא (צ' - ק:), ועל מלכי ישראל בימי בית ראשון (ק"א: - ק"ט:), ועוד.

חלק מהדינים שצריכים בית דין ונתבאר דינם במסכת זו - דיני ממונות (ב' - ו'). מוציא שם רע (ח. - ט:). חוב מלקות (י'). עיבור החודש. (י'). עיבור השנה (י"א. - י"ג:). סמיכת חכמים (י"ג - י"ד). עריפת עגלה (י"ד). ערכין (ט"ו). שור הנסקל (ט"ו: - ל"ו). עיר הנידחת. (י"ז: - ק"א: - ק"ג:). כהן גדול. (י"ח. - י"ט:). מלך. (י"ט. - כ"ב:). אשת איש שזינתה (ג' - נ"ב). הבא על אמו או על אשת אביו ומשכב זכור ורובע ונרבע לבהמה (ג"ג - נ"ה). מוגדף (נ"ו. ס.). חוב מיתה בז' מצוות בני נח (נ"ו - נ"ט). ברכת ד' (ס'). עבודה זרה (ס' - ס"ד). הנותן מזרעו למוֹלך (ס"ד). אוב וידעוני (ס"ה). מקלל אביו ואמו (ס"ו). מסית ומדיח ומכשף (ס"ז). בן סורר ומורה (ס"ח: - ע"ב:). בא במחאתת ורודף (ע"ב - ע"ד). והם נהרגים גם בלי בי"ד. הבא על אשה ובתה (ע"ה). רוצח (ע"ו - פ'). מכה ומקלל אביו ואמו (פ"ד פ"ה). גונב נפש (פ"ה: - פ"ו). זקן ממרא (פ"ו: - פ"ז:). נביא שקר, כובש נבואתו, ומי שאינו מקיים נבואה. (פ"ט - צ').

מלכים ונביאים ואישים נוספים מהתנ"ך שנידונו במסכת זו - אלדד ומידד (י"ז). דוד המלך (י"ט:). יוסף בועז ופלטו בן ליש ועמידתם בנסיון (כ.). דוד ובניו (כ"א). שבא (כ"א). אדם הראשון (ל"ח ל"ט). אחאב (ל"ט:). עכן (מ"ג: מ"ד). יהודע (מ"ד). יואב (מ"ח מ"ט). פנחס וזמרי (פ"ב). עקידת יצחק (פ"ט:). מתים שהחיה יחזקאל (צ"ב). חנניה מישאל ועזריה דניאל עזרא ונחמיה (צ"ב: - צ"ג:). חזקיה וסנחריב (צ"ד. - צ"ו). נבוכדנצר (צ"ו). ירבעם אחאב ועוד ממלכי ישראל (ק"א: - ק"ד). בלעם (ק"ה. - ק"ו). דואג (ק"ו:). דוד ובת שבע (ק"ז). אלישע ויחזיקו (ק"ז:). נח ודור המבול (ק"ח). דור הפלגה ואנשי סדום (ק"ט). קורח ועדתו (ק"ט ק"י).

סדר וענייני פרקי המסכת

פרק ראשון (דיני ממונות בשלשה. ב. - י"ח). עוסק במנין הדיינים שצריך לכל דבר, כגון דיני ממונות שצריך שלשה, ומה בכלל דיני ממונות, ודיני נפשות צריכים כ"ג, ואלו דברים צריכים ע"א דינים, (ובחלק מהדברים הגמרא מפרטת עוד הלכות בדברים אלו). וכן יבואר האם צריך דינים מומחים או לא, ומי יכול לדון, ודיני עיבור השנה.

פרק שני (כהן גדול. י"ח. - כ"ב:). עוסק בדיני כהן גדול ומלך, בתחילה מבואר האם הם יכולים להיות דינים והאם דנים אותם, ואגב כך מבוארים עוד מדיני כהן גדול ומלך.

פרק שלישי (זה בורר. כ"ג. - ל"א:). עוסק בדרך בחירת הבי"ד והדיינים בדיני ממונות, ומתי בעל דין יכול לפסול דין או עד של השני, ועד מתי בעל דין יכול לחזור בו מהסכמה שהסכים לבעל דינו יותר ממה שהוא מחויב, וכן מבואר מיהם אלו

מוציא שם רע שאומר לא מצאתי לבתך בתולים, ועונשו מאה כסף, לר"מ נדון בג', ולחכמים נדון בכ"ג, מפני שיש בו דיני נפשות שאם זינתה תחתיו דינה בסקילה.

מלקות ארבעים בג', ולרבי ישמעאל בכ"ג.

עיבור השנה מפני האביב והתקופה, בג', ולרשב"ג מתחילים בג', ונושאים ונותנים בה', וגומרים בז', ואם גמרו בג' מעוברת.

סמיכת זקנים על ראש פר העלם דבר של ציבור, **ועריפת עגלה** - לר"ש בג', ולרבי יהודה בה'.

ערכין המיטלטלים בג', ולרבי יהודה צריך שאחד מהם יהיה כהן דכתיב "כערכך הכהן", ופדיון הקרקעות של הקדש בט' ועוד כהן, ואדם כקרקעות.

זאב ארי דב נמר ברדלס ונחש שהרגו אדם ונידונים בסקילה כשור, מיתתם בכ"ג. ולרבי אליעזר כל הקודם להורגם זכה. ולרבי עקיבא מיתתם בכ"ג (ונחש כל הקודם להורגו זכה. ט"ו:).

דיני ממונות בשלשה

מבואר במתני' שדיני ממונות צריכים בי"ד של שלשה. ולהלן יבואר אם מיירי רק בגזילות וחבלות ונזק וחצי נזק וכו' כמבואר במתני', או שגם בהודאות והלוואות בעינן ג', וכן יבואר במה צריך מומחין ובמה לא.

ב: גזילות וחבלות בשלשה, דכתיב בשומר חिनם שהמפקיד טוען שהשומר שלח יד בפקדון, שזה גזילה, "ונקרב בעל הבית אל האלוקים" וכתיב ג' פעמים אלוהים בפרשה זו, ואלוהים זה לשון שררה ורבנות. וחבלות בשלשה דמה לי חבל בגופו מה לי חבל בממונו. ובעינן בהו **ג' מומחין** שהם סמוכים ונטלו מהנשיא רשות לדון.

הודאות והלוואות-

הודאות היינו שבא לתבוע הלואה על פי עדים שהודה לו, והלואה היינו שבא לתבוע הלואה על פי עדים על ההלואה, והלוא כופר בשתיהן. וי"מ שהודאות היינו מודה מקצת והלוואות היינו כופר הכל, וראשון עיקר.

לרבי אבהו ורבא בהודאות והלוואות אע"פ שצריך **שלשה, ושניים שדנו אין דיניהם דין, מ"מ לא בעינן מומחים**, ואף דס"ל עירוב פרשיות כתוב כאן והיינו שיש בפרשת משפטים מקראות שכתובות בפרשה אחת שהם שייכים לפרשה אחרת, כגון "אשר יאמר כי הוא זה" שלומדים מזה חיוב שבועה במודה במקצת, וזה כתוב בפרשת שומר חिनם, וזה לא שייך לשם שהרי שומר חייב בשבועה גם אם לא הודה במקצת, אלא קאי על פרשת "אם כסף תלוה", שבזה אם לא הודה במקצת אינו חייב שבועה, (דאין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו, משא"כ בפקדון שמעיז פניו כיון שהמפקיד לא עשה לו טובה), (דאם אין עירוב פרשיות כתוב כאן א"צ שלשה שהרי אלוהים לא נאמר על הלואה), א"כ בדין הוא דליבעי מומחין שאף שאלוהים נאמר בפרשת שומרים זה מדבר גם על הלואות, והא דלא בעי מומחין כדי שתנעול דלת בפני לוויין, שימנע מלהלוות שמה לא ימצא מומחים, וכן אם טעו חייבים אע"פ שיש להם רשות לדון דיני ממונות, וכל המומחה לבי"ד אם טעה פטור מלשלם, כדי שלא תנעול דלת בפני לוויין, ויחשוש שבי"ד יטעו ויפסיד. רש"י. ולתוס' (ד"ה אלא) הנדון הוא למא לא חוששים לנעילת דלת שלא ירצו לשבת בדין כיון שאם טעו חייבים לשלם, וס"ל כמ"ד שהדיין חייב לשלם גם אם לא נטל ונתן ביד.

מדאורייתא גם דיני ממונות צריכים **דרישה וחקירה** באיזה יום ואיזה שעה הלוחו, כדיני נפשות דכתיב בהו "ודרשת וחקרת", דכתיב "משפט אחד יהיה לכם" -ממונות כנפשות, ומ"מ אמרו חכמים שא"צ

דרישה וחקירה כדי שלא תנעול דלת בפני לוויין מפני שהמלוה לא ירצה להלוות שמה הלוח יכפור והעדים יעטו ולא תהיה עדותם מכוונת ויפסיד. וכתבו התוס' (ד"ה שלא) שגם גזילות וחבלות וכתובת אשה וירושות ומתנות א"צ דרישה וחקירה, כדי שלא תנעול דלת בפני גזלנים, ומ"מ גזילות וחבלות צריכים מומחים. ובתירוצם השני כתבו שגזילות וחבלות צריכים דרישה וחקירה, כמו בדיני קנסות, ורק הודאות והלוואות וכתובת אשה וירושות ומתנות ונזקי שור בשור א"צ דרישה וחקירה, וה"ה שא"צ מומחין אלא עבדינן שליחותיהו וגובים אותם בבבל. ומה שמצינו שדנו בבבל גם גזילות וחבלות, אפשר דמיירי שתפסו או שביקש לקבוע זמן לדון בארץ ישראל. וי"א שדווקא גזילות שע"י חבלות אין דנים בבבל. והא דדנים דיני גזילות וריבית אף שמצינו שהגזלנים ומלוי בריבית שהחזירו אין מקבלים מהם, בימי רבי נשנית משנה זו לימיו, ולא לפניו ולא לאחריו.

והא דאיתא במתני' דיני ממונות בשלשה גזילות וחבלות בשלשה, לרבי אבהו היינו שדווקא גזילות וחבלות הם הדיני ממונות שבעינן שלשה מומחין, אבל הודאות והלוואות לא בעי מומחין.

ג: רבא מבאר שבאמת מדאורייתא צריך שלשה מומחים בהודאות והלוואות, ומתני' קתני שדיני ממונות והיינו הודאות והלוואות בג' הדיוטות, והטעם כנ"ל, וגזילות וחבלות בג' מומחים.

לרב אחא בריה דרב איקא **מדאורייתא אחד כשר** בהודאות והלוואות, שנא' "בצדק תשפוט עמיתך" לשון יחיד, (לרש"י ס"ל שאין עירוב פרשיות, ולתוס' (ד"ה ומדאורייתא) קאי אף למ"ד עירוב פרשיות כתוב כאן), ואמרו שיהיו ג' משום **יושבי קרנות** שידונו ויטעו בדין, דבג' א"א שאין בהם חד דגמיר מחכמים ודיינים הלכות הלואה. (דמאן דלא גמיר פסול לדינא. תוד"ה אי). ומ"מ אם טעו ישלמו, דאל"כ נפישו יושבי קרנות. ביארו התוס' (ד"ה כ"ש) שהשאלה היתה שנפטור אותם מלשלם כדי שהדיינים דגמירי לא יתרחקו מלדון, והתירוצ הוא שאדרבה נחייב אותם לשלם כדי שילמדו דיני ממונות בשביל שלא יטעו ויצטרכו לשלם.

שניים שדנו - לרבי אבהו (ב:) ולרבא לא הוי דין, ולשמואל ורב אחא בריה דרב איקא דיניהם דין, אלא שנקראים בי"ד חצוף שעברו על תקנת חכמים. רבי אבהו סובר שכל התנאים סוברים ששנים שדנו אין דיניהם דין. וכתבו התוס' (ד"ה דברי) שאפילו המ"ד שאין עירוב פרשיות כתוב כאן סובר שצריך שלשה, דכתיב "משפט אחד יהיה לכם". ועיי"ש שמבארים איזה דברים לומדים מפסוק זה, ואיזה דברים א"א ללמוד מפסוק זה. וכתבו התוס' (ד"ה לרבא) שבה"ג פוסק הלכה כשמואל ששנים שדנו דיניהם דין, אמנם קיום שטרות צריך דווקא שלשה, ובאודיתא, אם הודה בפני שנים אין כותבין אא"כ קנו מידו, ואם לא קנו מידו צריך דווקא שלשה.

נזק וחצי נזק תשלומי כפל ותשלומי ד' וה' בשלשה - תני נזק (אף שזה כלול בחבלות) אגב חצי נזק, וחצי נזק למ"ד פלגא נזקא קנסא תני משום דהוי קנסא, דסתם שוורים שלא הועדו אינם נוגחים ולא היה לבעלים לשמור, ולמ"ד פלגא נזקא ממונא דקסבר ססתם שוורים נוגחים והיה לו לשמור, ורחמנא חס עליה, תנא אגב תשלומי כפל וד' וה', שגם הם 'ממון שאינו משתלם בראש' - אלא משלם יותר מהקרן, וכן חצי נזק משלם פחות מן הקרן.

וכתבו התוס' (ד"ה נזק) שנזקי שן ורגל גובים בבבל ולא בעינן מומחין, אבל קרן וכן שור שהזיק אדם לא.

ג: ילפותא לבי"ד של שלשה, ואי בעינן בי"ד נוטה-

לרבי יאשיה לומדים מדכתיב "ונקרב בעל הבית אל האלוהים", וכתיב "עד האלוהים יבוא דבר שניהם",

וכתיב "אשר ירשיעון אלוהים", הרי כאן שלשה. ואף אי ס"ל שאין דורשים תחילות למנין, (דלגופיה אתא דליבעי מומחין. רש"י. ולתוס' (ד"ה אין) המ"ד שאין דורשין תחילות סובר כך אף היכא דלא איצטריך), י"ל דהכא מדלא כתיב "השופט" ש"מ דאתי למניינא. וס"ל לרבי יאשיה שבי"ד לא חייב להיות נוטה, וכדמצינו לרבי יהודה בסנהדרין גדולה היתה של שבעים (ועוד היה שם מופלא ששבי"ד שאינו מן החשבון, כמו שמשה היה על גבי שבעים הזקנים. תוד"ה רבי יהודה), (ואמנם רבי יהודה עצמו סובר כך רק בסנהדרין גדולה דכתיבי קראי, שהרי בסמיכת זקנים ועריפת עגלה בעי חמשה, דכתיב "וסמכו זקני" הרי כאן ד', ומוסיפים עוד אחד כיון שאין בי"ד שקול, אך רבי יאשיה סובר שבדיני ממונות א"צ בי"ד נוטה), ו"לנטות" איירי בדיני נפשות דבעינן שיהיה שייך הטיה לטובה על פי אחד, ואי הוי זוגות לא שייך הטיה בפחות משניים, (דכתיב בהאי קרא "לא תהיה אחרי רבים לרעות", והיינו דיני נפשות שזה רע לכולם, אבל בממונות זה רע לזה וטוב לזה. תוד"ה מוקי). ומה שפוסקים את הדין על פי הרוב, לומדים זאת בק"ו מדיני נפשות. ומה ששמואל אומר (ב"ק ריש הפרה) שאין הולכין בממון אחר הרוב, ולא לומדים ק"ו מדיני נפשות (ושם אזלינן בתר רובא אף ברובא דליתא קמן), צ"ל דרובא לרידיא אינו רוב חשוב כ"כ. תוד"ה דיני.

לרבי יונתן אין דורשין תחילות למנין, דלגופיה אתא דבעינן מומחים, דאלוהים הוא לשון גדולה ורבנות, (והא דלא תני "השופט" לישנא בעלמא נקט), וא"כ לומדים שצריך ב' דיינים וכנ"ל, וכיון שאין בי"ד שקול דכתיב "לנטות אחרי רבים להטות", ואם יתחלקו לחצאין אין כאן רבים, מוסיפים עליהם עוד אחד.

שיטת רבי שדיני ממונות בחמשה.

אין לומר דטעמו משום דבעינן שלשה בגמר הדין, דבעינן שהשלשה יהיו רוב ונלך אחריהם, דא"כ סנהדרי גדולה תהא צריכה מאה ארבעים ואחד, כדי שיגמר הדין בשבעים ואחד, ובע"כ כיון דכתיב "אספה לי שבעים איש", א"צ שבעים אלא בשעת אסיפה, וכן בסנהדרי קטנה א"צ ארבעים וחמשה כדי שיגמר הדין בעשרים ושלשה, דהא דכתיב "ושפטו העדה, והצילו העדה" היינו דבעינן כ"ג בשעת שפיטה, וא"כ הכא נמי דכתיב "ונקרב וכו' " בעינן ג' בשעת קריבה. אלא טעמא דרבי דכתיב "אשר ירשיעון אלוהים" והיינו שניים, וא"כ גם הא דכתיב "אלוהים" למעלה היינו שניים, ולא דריש תחילות, וכיון שאין בי"ד שקול הרי כאן חמשה. (ולרבנן כתיב "ירשיעון". ומה שלומדים שנחסס בן עלי לא חטא, אלא רק חפני, דכתיב "ישכבן", בזה גם רבי מודה, דממה שייחסו הכתוב מוכח שלא חטא. תוד"ה ורבנן).

יש אם למקרא או למסורת

התורה ניתנה למשה ככתיבתה (אותיותיה) וכקריאתה (הניקוד), הכתיבה נקראת מסורת, שזה דבר המסור לסופרים איך לכותבה, והקריאה נקראת מקרא. ולפעמים יש הבדל בין משמעות הכתיבה למשמעות הקריאה, כגון במקומות שהתיבה כתובה בכתיב חסר. הנדון להלן הוא מה הדין במקרים כאלו לענין הדרשות, האם דורשים את התיבה לפי הכתיבה או לפי הקריאה.

ד. לרבי יוחנן התנאים דלהלן סוברים יש אם למקרא' והיינו שהעיקר כמשמעות הקריאה [עם הניקוד]. וכתבו התוס' (ד"ה כולוה) שדווקא היכא שהמקרא והמסורת מכחישים זה את זה ס"ל יש אם למקרא, אבל היכא שאין מכחישים זה את זה דרשינן תרוייהו, (והתוס' מוכיחים כלל זה מכמה מקומות, ומקשים על כלל זה ממקומות אחרים).

רבי, כנ"ל ש"ירשיעון" הרי כאן שנים, אף דכתיב ירשיען.

רבי יהודה בן רועץ, דס"ל דאף דכתיב "וטמאה שבעים כנדתה" אינה טמאה אלא שבועיים ולא שבעים, כמו המקרא, (ובתחילה ענה להם שכמו שימי טהרה בנקבה כפלים מזכר ס"ו ימים, אף ימי טומאה כפלים מזכר שבועיים. וה"ה דמצי למימר דכתיב "כנדתה" והיינו להוסיף ז' ימים כנדה על ז' ימים דזכר. (תוד"ה אקרא). וה"ה דמצי למימר מה בזכר ימי טהרה מרובים מימי טומאה, אף בנקיבה ימי טהרה מרובין מימי טומאה. תוד"ה מה).

בית שמאי, דס"ל שהדמים שצריכים להנתן על מזבח החיצון עולה שלמים ואשם, הטעונים ב' מתנות שהם ד', ונתנם במתנה אחת, כיפר, דכתיב 'ודם זבחין ישפך' שפיכה אחת במשמע. (והינתינם על מזבח הפנימי כפר כהן משיח ופר העלם דבר של ציבור, לכו"ע מתנה אחת מעכבת). ובחטאת ב' מתנות מעכבות, דכתיב ג"פ "קרנת", והקריאה היא קרנות, ד' למצוה וב' לעכב. (ולב"ה אף בחטאת כיפר במתנה אחת, דפעמיים כתיב "קרנת", ג' למצוה וא' לעכב, ואין לומר שהכל למצוה, דכפרה בכדי לא אשכחן).

רבי שמעון, דס"ל שבסוכה בעינן ג' דפנות כהלכתן -שלמיות, ורביעית אפי' טפח בגובה י' טפחים, דכתיב ג"פ "בסוכת", והקריאה היא בסוכות, דל חד קרא לגופיה, והלכתא שהרי אמרינן שמחיצות הם הלכה למשה מסיני, גרעה מהרביעית ואוקמה אטפח. (ולרבנן ב' כהלכתן ושלישית אפי' טפח, דב' פעמים כתיב "בסכת" ויש אם למסורת –שנמסרה כתיבתו להכתב חסירה, דל חד קרא לגופיה, והלכתא גרעה מהשלישית ואוקמה אטפח).

רבי עקיבא, דס"ל שרביעית דם שיצאה משני מתים מטמאה באהל, דכתיב "על כל נפשׁת מות לא יבוא", שתי נפשות ושיעור אחד, ודם איקרי נפש, ורביעית הוא שיעור חיותו של אדם, (ולרבנן בעינן ממת אחד, ד"נפשׁת" כתיב).

ד': רב אחא בר יעקב סובר שלכו"ע יש אם למקרא, דאל"כ הא דכתיב "לא תבשל גדי בחלב אמו" יהיה אסור רק בחֶלֶב ולא בחֶלֶב.

ומחלוקת רבי ורבנן לגבי דיינים היא אם "ירשיעון אלוהים" הם דיינים נוספים, או אלו המוזכרים לפני כן.

ולענין טומאת שבעים רבנן לא חולקים על ר"י בן רועץ.

ולענין מתנות ב"ה סוברים שהיה אפשר ללמוד שהמתנות מעכבות מהחטאות הפנימיות פר כהן משיח והעלם דבר, הטעונים ז' הזאות על הפרוכת ועל מזבח הזהב, ומתנה אחת מהן מעכבת, דכתיב "ועשה כאשר עשה", דשניהם חטאת וארבע קרנות, ומאיךך היה אפשר ללמוד מדמים האמורים למטה בחטאת העוף, (לשון אחר למטה מחוט הסיקרא, וזה עיקר, לשון אחר למטה בפרשת אשמות), שאם נתנם במתנה אחת כיפר, דהא לא כתיב קרנות, דשניהם נעשים בחוץ, וכדי שלא נלמד שהמתנות מעכבות כתיב "וכפר" ג"פ ללמד שג' מתנות אינם מעכבות בכפרה.

ולענין מחיצה רביעית בסוכה נחלקו ר"ש ורבנן אם צריך פסוק שהסוכה צריכה סיכוך.

ולענין רביעית דם נחלקו ר"ע ורבנן אם נפשות תרתי משמע, או שנפשות דעלמא משמע.

הגמ' מוכיחה שיש חולקים על יש אם למקרא, דלרבי ישמעאל לומדים מדכתיב "לטטפות"

"לטטפת" "לטוטפת", שצריך ד' בתים לתפילין של ראש, (ולר"ע טט בכתפי שתיים ופת באפריקי שתיים). רש"י כתב שבפרשת והיה אם שמוע כתוב "לטוטפות" מלא. והקשו התוס' (ד"ה לטטפת) שבכולם לא כתבו ו' בין הפ' לת'. ותיצו שיש שדורשים ע"י שנוטלים ו' מתחילת התיבה ומניחים אותה בהמשך התיבה. ור"ת מפרש שלומדים מו' דתחילת "ולטוטפת", ואף לר"ש שלא דורש ו', ול' הוא דורש.

ולפ"ז צ"ל שמה שנאסר בשר בחֶלֶב, משום שקריאת בחֶלֶב וקריאת בחֶלֶב שוה, ובזה לכו"ע יש אם למקרא.

הגמ' מוכיחה שיש מחלוקת גם היכא שיש ב' קריאות בכתיבה שוה, שמצינו שנחלקו לגבי מצות ראיה בסומא באחת מעיניו אם דורשים "יִרְאֶה יִרְאֶה", שצריך לבוא ליראות בשתי עיניו לאפוקי סומא, כמו שנראה בשתי עיניו דכתיב "עיני ד' אלוקין". לרש"י כדרך שהקב"ה בא לראותך בב' עיניו, כך אתה רואה אותו בב' עינך. ולר"ת (ד"ה כדרך) כדרך שאתה בא ליראות את פני השכינה והקב"ה רואה אותך בשתי עיניו, כך אתה צריך לראות בשתי עיניך.

ועל כן צ"ל שמה שבשר נאסר בחֶלֶב, משום שדרך בישול אסרה תורה וחֶלֶב הוא צלול כמים, אבל חֶלֶב אינו בישול אלא טיגון. רש"י. וכתבו התוס' (ד"ה דרך) שיי"מ שהתורה אסרה בדרך בישול, לאפוקי חֶלֶב שהוא אסור בלאו הכי.

הלכות דיינים

הלחן יתבארו כמה מדיני הדיינים: א' האם יחיד מומחה כשר לדון. ב' מתי דיין שטעה בדין חייב לשלם. ג' דין נטילת רשות לדון ולהורות. ד' דין בי"ד של שניים. ה' דיני פשרה. ו' הנהגות הדינים. ועוד.

ה. יחיד מומחה לרבים כשר לדון אפי' ביחיד, (דכתיב "בצדק תשפוט", וקסבר אין כאן עירוב פרשיות. רש"י. ולתוס' (ד"ה ואם) גם למ"ד דבעינן ג' מומחין מדאורייתא, תיקנו חכמים שיחיד מומחה דן אפילו יחיד). וכגון רב נחמן ורבי חייא, והיינו יחיד דגמיר מרבותיו וסביר מעצמו להוסיף וליישב טעמים, ואע"פ שלא קיבל מריש גלותא רשות לדון.

וכתבו התוס' (ד"ה מומחה) דהא דאמרינן (לקמן כ"ג.) דלעולם פוסל והולך עד שיקבל עליו בי"ד שמומחה לרבים, שם א"צ גמיר וסביר כר' חייא ורב נחמן, דהתם בי"ד קאמרו וכיון שהם ג' אפילו סתם בני אדם מומחין לרבים, אבל יחיד לא חשיב מומחה לרבים עד דגמיר וסביר. עוד כתבו התוס' (ד"ה דן) שיחיד מומחה או סתם שלשה יכולים לדון את האדם בעל כרחו, אא"כ רוצה לדון בפני אחר, וה"ה בשנים אלא שנקראים בי"ד חצוף. עוד כתבו התוס' (ד"ה כגון) דהא דאיאת באבות (ד' ח') אל תהי דן יחידי שאין דן יחידי אלא הקב"ה, עצה טובה קמ"ל שלא יטעה, ובאמת רב נחמן לא היה דן, אי נמי הוא היה בקי בדינים ולא היה חשש שיטעה.

דיין שטעה, אם קיבלום עליו לילך אחריו בין לדין בין לטעות, ושלא יתבעוהו אם טעה. פטור, ואם לא קיבלוהו עליהם אלא אמרו לו שידון דין תורה חייב לשלם, אבל אין הדין חוזר. רש"י. ולתוס' (ד"ה ואי) מיירי שלא קיבלוהו עליהם כלל.

נטילת רשות-

דיין שרוצה להפטר מלשלם, עליו ליטול רשות לדון, מבי ריש גלותא.

נטילת רשות מבי ריש גלותא בבבל מועילה לבבל ולארץ ישראל, דכתיב "לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו", שבט היינו ראשי גליות שבבבל שרודים את העם בשבט שיש להם כח ורשות ממלכי פרס. שבט הוא לשון שררה, ויש להם רשות להפקיר. ומחוקק הוא שררה מועטת היינו בני בניו של הלל שמלמדים תורה ברבים, ושבט מועיל למחוקק, אבל

נטילת רשות בארץ ישראל מהנשיא אינה מועילה אלא לארץ ישראל ולא לבבל, וחייב לשלם אם טעה, אא"כ קיבלום עליהם הבעלי דינים. וכתבו התוס' (ד"ה דהכא) שלענין הפקעת ממון ליפטר משום שהפקר בי"ד הפקר עדיפי בני בבל, דראש גולה שבבבל בא מזכרים ונשיא שבארץ ישראל מנקיבות, אבל לענין איסור והתר בני ארץ ישראל עדיפי, דאזירא דארץ ישראל מחכים.

רבה בר רב הונא נטל רשות מרב הונא, ורב הונא מרב, ורב מרבי חייא, ורבי חייא מרבי, ורשות זו לא הועילה לבבל. וכתבו התוס' (ד"ה נקטינא) שכמו שסמוך יכול לסמוך, כך מי שיש לו רשות יכול לתת רשות.

רבה בר חנה נטל רשות מרבי לדון ולהורות, ולהתיר בכורות דלאחר החורבן היה, שאין התר לכורות עד שיפול בהם מום, ונטל רשות זו כדי לדון בעיירות העומדות על הגבולין הנמשכות אחר ארץ ישראל.

הז: רב קיבל רשות מרבי לדון ולהורות אבל לא להתיר בכורות, ואע"פ שהיה חכם, וגם היה בקיא במומים שהרי גדל י"ח חודש אצל רועה בהמה, לדעת להבחין בין מום קבוע למום עובר, מ"מ לא נתנו לו רשות להתיר בכורות כדי לחלוק כבוד לרבה בר חנה, שבני בבל ינהגו בו כבוד, (דברר נהגו כבוד בלאו הכי), או משום שרב כיון שהיה בקיא ביותר, והיה מתיר מומים שלא היה ידוע שהם קבועים, יכלו לבוא מכך לידי טעות ולהתיר מום עובר.

נטילת רשות להורות- אף מי שהוא גמיר לא יורה בלא ליטול רשות מרבו, ורבו יראה שאין מקום לטעות בלשונו, מפני שפעם אחת ראה רבי במקום אחד שמגבלים עיסותיהם בטומאה של הכלים, ואמרו לו שת"ח אחד לימדם שמי בצעים (-אגם) אין מכשירים, ובאמת אותו ת"ח אמר מי ביצים של תרנגולת ואוז. וכן טעו בהא דאיאת שמי קרמיון ומי פיגה שהם נהרות של אגמים פסולים מפני שהם מי בצעים (ובעינן מים חיים. רש"י. ולתוס' הם נהרות גמורים, ופסולים משום שמיימיהם אינם צלולים אלא עפר וטיט מעורב בהם, דהוי חציצה בין מים לכלי, דכתיב "מים חיים אל כלי"), וחשבו שכמו שהם פסולים למי חטאת ה"ה שאינם מכשירים, וזה אינו, דלחטאת בעינן "מים חיים אל כלי", אבל להכשר כל דהו נמי מכשיר. ובאותה שעה גזרו תלמיד אל יורה אא"כ נוטל רשות מרבו. וכתבו התוס' (ד"ה אי) שרשות מועילה גם כדי להפטר מתשלום אם יטעה, אף רשות בדיני ממונות מועילה גם לאיסור והתר.

מותר ללתות חיטים בפסח לשרות מעט במים ולכותשם, ולא חוששים לחימוץ כיון שכותשם מיד.

אין לתלמיד להורות הלכה במקום רבו, אא"כ היה רחוק ממנו ג' פרסאות, כנגד מחנה ישראל, ואמנם למשה עצמו הלכו יותר מג' פרסאות. ולאפרושי מאיסורא מותר אף במקום רבו. וכתבו התוס' (ד"ה אלא) שמחוץ לג' פרסאות יכול להורות גם תלמיד גמור, ולא רק תלמיד חבר, ואם לא נטל רשות מרבו אסור אף חוץ לג' פרסאות.

נתינת רשות לפלגא כגון לדון ולא להתיר בכורות, מזהני, וכן שייך לתת רשות לזמן.

שניים שדנו-

לשמואל אליבא דרבנן שנים שדנו דיניהם דין אלא שנקראים בי"ד חצוף, (וה"ה אחד דינו דין, וקמ"ל שאפילו שנים נקראים בי"ד חצוף. תוד"ה שנים). ולרשב"ג צריך דווקא שלשה, ואם דנו בשנים יכולים הבעלי דינים לחזור בהם.

1. והיכא שישבו על דעת שלשה ואחד מהם אומר איני יודע, אף לשמואל יוסיפו עוד דיין, כיון שמעיקרא ישבו על דעת שלשה.

לרבי אבהו דין בעי שלשה לכו"ע.

ומ"מ אם קיבלו עליהם שידון אותם מהני אף באחד, ואם טעה פטור, אא"כ אמרו לו שידון אותם בדין תורה, שאז אם טעה בדבר משנה שטעה במשנה מפורשת הדין חוזר, ואם טעה בשיקול הדעת (וזיכה את החייב וחייב את הזכאי, טיהר את הטהור או טיהר את הטמא), וכגון היכא שיש מחלוקת ולא נפסקה ההלכה וסוגין דעלמא כחד מינייהו, ועשה כמו השיטה השניה, הדין קיים וישלם מביתו, אם נשא ונתן ביד, דאי לאו הכי הדין חוזר.

פשרה

דרך המפשר צריך לשבר הענין ולחלקו ונותן קצת משל זה לזה, ומאן דמחמייר קרי ליה ביצוע שצריך ג' כעין דין, שצריך לדקדק ולצמצם ולבצע כפי הראוי מזה וליתן לזה לפי הענין, ומאן דמיקל קרי ליה פשרה דאין צריך לדקדק כל כך אלא כאדם המטיל צונן לתוך חמין ומפשרן. (תוס' הרא"ש כאן).

ולהלן יבואר כמה דיינים צריך כדי לעשות פשרה, האם ראוי לעשות פשרה, האם פשרה צריכה קנין, ועד איזה שלב של הדין מותר להציע לבעלי הדין לעשות פשרה.

כמה דיינים צריך לפשרה - לרשב"ג (ה): פשרה בשנים, ואם עשו פשרה בשנים אין בעלי הדינים יכולים לחזור בהם, שהרי נתרצו ועל פיהם עשו, (ובשנים יפה כח הפשרה מכח הדין, שבפשרה אין יכולים לחזור בהם, ובדין יכולים לחזור בהם, ואף שבפשרה מיירי שקיבלום עליהם, ובקיבלו עליהם אף בדין אין יכולים לחזור בהם, מיירי שאמרו שידונו כמו שרגילים לדון, או יעשו פשרה כמו שרגילים לעשותה, ובזה יפה כח הפשרה מכח הדין. תוד"ה יפה).

לר"מ צריך שלשה לעשית פשרה, ולחכמים מספיק יחיד. הגמ' אומרת שאין הכרח לבאר שלכו"ע פשרה הוקשה לדין דכתיב "משפט וצדקה", ונחלקו במחלוקת שמואל ורבי אבהו אם דין בשלשה או בשניים. ד"ל שלכו"ע דין בשלשה, ונחלקו אם מקישים פשרה לדין או לא. והמ"ד שמצריך שניים בפשרה מודה שמשפיק אחד, ואמור שיקח שניים כדי שיהיו עליו עדים.

וכתבו התוס' (ד"ה ביצוע) שאם פשרה בשלשה צריך ששלשתם יסכימו לדבר, ולא הולכים אחר הרוב.

האם פשרה צריכה קנין - לרב אשי פשרה א"צ קנין, דאם צריכה קנין למה לר"מ צריך שלשה ולא מספיק שנים עם קנין. ואע"פ שטעמא דר"מ משום שפשרה ג"כ צריכה הכרע דעת, מ"מ משמע מר"מ שאם שנים עשו פשרה כמו ששלשה רגילים לעשות לא עשו ולא כלום ובעלי הדין יכולים לחזור בהם. (תוד"ה תיסגי.) והלכתא פשרה צריכה קנין אפי' בנעשית בשלשה.

וכתבו התוס' (ד"ה והלכתא) דלא סגי בתרי משום דהוי כקנין בטעות, דלא בקיאי בפשרה שפיר. עוד כתבו התוס' שאם הקנין נעשה לפני הפשרה, ושני הצדדים עושים קנין, אין ראייה שמחילה צריכה קנין ממה שהתובע צריך לעשות קנין, דשאני הכא שבלי קנין הוי מחילה בטעות, שלא היה סבור שיצטרך למחול (ומ"מ לא חשיב קנין בטעות), אבל אם הקנין הוא אחרי הפשרה, א"כ אין התובע צריך לעשות קנין בשביל למחול. אבל דעת בה"ג שצריך התובע לעשות קנין אף אם הקנין הוא אחרי הפשרה, ואף אם מחילה א"צ קנין, הכא שמוחל על פי עצתם של הדיינים צריך קנין כדי לחזק את הדבר. והתוס' מביאים כמה ראיות שסתם מחילה אינה צריכה קנין. והתוס' דנים אם קנין צריך להיות דווקא בפני שנים או לא.

1: אם מותר לעשות פשרה

לת"ק אין מצוה להציע להם פשרה, ואחרי שנגמר הדין, והיינו שאמרו איש פלוני אתה חייב איש פלוני אתה זכאי, אין עושים פשרה, אבל אפשר לעשות פשרה אף אחרי שרואים להיכן הדין נוטה. והקשו

התוס' (ד"ה נגמור) מה שיין לעשות פשרה אחרי שנפסק הדין לגמרי, ובדוחק י"ל שהכונה שלא יטעו אותו לומר שהם יראים שמא טעו בדין. והתוס' מבארים שנגמור הדין הכונה שכבר דקדקו בדין היטב ולא חסר אלא אמירת איש פלוני אתה חייב, דבזה אין לעשות פשרה כיון שאילו היה יודע שנגמור דינו לזכות לא היה מתרצה לפשרה.

לר"ש בן מנסיא אפשר לעשות פשרה לפני שמיעת הטענות, או לפני שידוע להיכן הדין נוטה, אבל אח"כ אין לעשות פשרה, דכתיב "פוטר מים ראשית מדון, ולפני התגלע הריב נטוש".

לרבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אסור לעשות פשרה אחר שבאו לדין, והעושה פשרה הרי הוא חוטא, והמברך את הבוצע הרי זה מנאץ דכתיב **"ובוצע ברך ניאץ ד'**
", אלא יקוב הדין את ההר, דכתיב **"כי המשפט לאלוקים הוא"**, וכן משה היה אומר יקוב הדין את ההר, אבל אהרן אוהב שלום ורודף שלום ומשים שלום בין אדם לחבירו, וכשהיה שומע מריבה היה רודף אחריהם ומטיל שלום ביניהם קודם שבאו לפניו לדין. רש"י. והתוס' (ד"ה אבל אהרן) כתבו שאהרן לא היה דיין ולא היה הדין בא לפניו אלא לפני משה, ולכן היה מותר לו לעשות פשרה.

ולרבי אליעזר הפסוק **"ובוצע בירך ניאץ ד' "** מ"יירי בגזל סאה וטחנה ואפאה (נקט ואפאה מפני שיש דברים שאין חייבים בחלה קודם אפיה, והם הסופגנין והדובשנין והאיסקריטין. תוד"ה טחנה), שאינו מברך, משום דהוי ניאוצ.

ולר"מ הפסוק מדבר על המברך את יהודה, שאמר **"מה בצע כי נהרוג את אחינו"**, והיה לו לומר נחזירו לאבינו, אחרי שהיו דבריו נשמעים לאחיו, שאינו מברך אלא מנאץ. אבל על מעשה תמר שיבחו הכתוב על שהודה ולא בוש. תוד"ה אלא.

ולרבי תנחום בר חנילאי (ז). הפסוק מדבר על מעשה העגל, שראה אהרן שישראל הרגו את חור, ואמור שאם יהרגו גם אותו שהוא כהן ונביא, ויתקיים הפסוק **"אם יהרג במקדש ד' כהן ונביא"** לא תהיה להם תקנה, שהרי סופן לעשות כך בזכריה ויחרב בית המקדש על כך, משא"כ אם יעשו את העגל תהיה להם תקנה בתשובה, ועשה פשרה בינו לבין עצמו והורה התר לעצמו לעשות להם את העגל.

לרבי יהושע בן קרחה מצוה לעשות פשרה, והיינו לשאול אותם בתחילה אם הם רוצים דין או פשרה, דפותחים להם בפשרה, ועל זה נאמר "אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם", דבפשרה יש משפט וגם שלום, וכן כתיב "ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו", ובפשרה יש גם משפט וגם צדקה.

וי"מ דקרא דדוד הכונה שאם היה רואה שהעני התחייב בדין היה משלם לו מביתו, ולרבי כיון דכתיב **"לכל עמו"** הכונה שהיה עושה משפט למי שזכה, וצדקה לחייב שהוציא גזילה מתחת ידו.

שניים שבאו לדון אחד רך ואחד קשה, **יכול הדיין להמנע מלדון** לפני שמיעת הטענות, או לפני שידוע להיכן נוטה הדין, אבל אח"כ לא, דכתיב "לא תגורו מפני איש".

תלמיד היושב לפני רבו וראה זכות לעני וחובה לעשיר ורבו טועה בדין, לא ישתוק משום כבוד רבו, שנא' **"לא תגורו מפני איש"**. והוא לשון הכנסה דכתיב "ויון לא תשתה ולא תאגור", וכתיב אגרה בקציר מאכלה, וכתיב "אוגר בקיץ".

צריכים העדים לדעת על מי ולפני מי הם מעידים ומי עתיד ליפרע מהם, דכתיב "עמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני ד'
", וצריכים הדיינים לדעת את מי

ולפני מי הם דנים ומי עתיד ליפרע מהם, שנא' **"אלוקים נצב בעדת קל"**, ולא ימנע הדיין מלדון כיון שאם יטעה יענש, דכתיב **"עמכם בדבר משפט"** אין לד"ין לירא ולמנוע עצמו מן הדין, אלא מה שענינו רואות, ויתכוין להוציאו לצדקו ולאמיתו, ושוב לא יענש.

אמרות ומקורם בפסוקים

1. **אין תחילת דינו של אדם נדון אלא על דברי תורה** -שלא עסק בתורה, דכתיב "פוטר מים ראשית מדון" והתורה נמשלה למים. (והא דאיתא בשבת ל"א. ששואלים תחילה נשאת ונתת באמונה, ואח"כ קבעת עיתים לתורה, התם מיירי באדם שעסק בתורה ולא קבע עיתים, והכא מיירי שלא עסק כלל. אי נמי השאלה הראשונה היא על העסק באמונה, והעונש תחילה הוא על עסק התורה. תוד"ה אלא). ורב הונא למד מפסוק זה, שתגירה תחילתה קטנה וכיון דרווח רווח ושוב א"א לסותמו. ואב"י קשישא אמר שמריבה דומה לנסרים של הגשר, שנקבעים במקומם ע"י ההליכה, וכך כשהאדם מרבה בקטטה היא מתחזקת.

השומע חרפתו ושותק ורגיל בכך חולפות ממנו מאה רעות, דכתיב "פוטר מים ראשית מדון".

גנב אינו נהרג על שתים או שלש גניבות, וה"ה העובר עבירה פעמים ושלש ולא באה עליו פורענות לא יתמה, דסופו ללקות באחרונה, דכתיב **"על שלשה פשעי ישראל, ועל ארבעה לא אשיבנו"**.

עושה שלום לא יפול בשבע בורות, אבל עושה רעה יפול גם באחד, דכתיב **"שבע יפול צדיק וקם, ורשעים יכשלו ברעה"**.

מי שבי"ד הוציאו ממנו גלימתו בדין, ישמח שהוציאו גזילה מידו, דכתיב **"וגם כל העם הזה על מקומו יבוא בשלום"**.

אשה המתעצלת והסל שעליה נופל ואין ניכר שעוסקת במלאכתה, כתיב בה **"בעצלתים ימך המקרה"** וגו'. והכל כאן זה משלים.

הבוטח באדם והוא קם עליו, כתיב ביה **"איש שלומי אשר בטחתי בו"** וגו'.

כשהאהבה עזה בין איש לאשה יכולים לשכב על רוחב החרב, וכשאינה עזה לא תספיק מיטה של שישים אמה, שהרי הקב"ה נועד לישראל מעל הכפורת בגובה עשרה ברוחב אמה וחצי, וכתיב **"הבית אשר בנה שלמה לד' שישים אמה ארכו ועשרים רחבו ול' אמה קומתו"**, וכתיב **"איזה בית אשר תבנו לי"** שתוכל שכינתי להיות מצומצמת בתוכו.

אזהרות ולימודים לדיינים

דיין צריך זהירות יתירה לדון את הדין לאמיתו, ולפסוק רק אחרי שהדבר ברור לו, ואם פסק שלא כדין עונשו גדול, ולהלן יבוארו דברים אלו ועוד דברים השייכים לדיינים.

כל דיין שדן דין אמת לאמיתו משרה שכינה בישראל, ואם אינו דן דין אמת לאמיתו גורם לשכינה שתסתלק מישראל.

כל דיין שנוטל מזה ונותן לזה שלא כדין, הקב"ה נוטל ממנו את נפשו.

לעולם יראה הדיין עצמו כאילו חרב מונחת לו בין ירכותיו, וגיהנום פתוחה לו מתחתיו.

1: **לא יפסוק הדיין את הדין** אא"כ הוא ברור לו, שנא' **"דינו לבוקר משפט"**, וכתיב **"אמור לחכמה אחותי את"**.

עשרה שיושבים בדין הקולר תלוי בצוואר כולם, ואפי' תלמיד לפני רבו ואינו נזקק לדבר, ומבין שרבו טועה.

ורב הונא היה מכנס עשרה לדון כדי שייגיע לו רק מעט, וכן עשה רב אשי בהוראה על טריפות.

דיין צריך להיות דומה למלך שאינו צריך לכלום, אבל אם דומה לכהן המחזר בבית הגרנות שצריך לחזר ולשאול ב"ד, זוהי הריסה, דכתיב "מלך במשפט יעמיד ארץ, ואיש תרומות יהרסנה". ובכתובות משמע שאינו צריך לכלום היינו דגמיר וסביר. תוד"ה שאינו.

אין להעמיד **דיין שאינו הגון**, דכתיב לא תעשון איתי אלוהי כסף ואלוהי זהב". והקב"ה עתיד להפרע מהמעמידים דיין שאינו הגון, והעושה כן כאילו נוטע אשירה, ואם יש שם ת"ח, כאילו נטע אשרה אצל המזבח, דכתיב "שופטים ושוטרים וגו' לא תטע לך אשירה" וגו', והת"ח מכפרים ומגינים כמזבח.

הגמ' מביאה איך היה רב מעורר עצמו כשהיה בא לבי"ד, וכשהיו מכבדים אותו.

הוו מתונים בדין לעיין יפה לפני הפסק, דכתיב "ולא תעלה במעלות על מזבחי" בחזקה ובמרוצה, וסמך "ואלה המשפטים". ור"א לומד מזה שלא יפסע הדיין על ראשי עם קודש שכשהציבור יושבים ההולך ביניהם נראה כמפסיע על ראשם.

אשר תשים לפניהם - אלו כלי הדיינים, מוקל למכת מרדות עד שיחזור בו, רצועה למלקות, שופר לשמנתא ונידוי, וסנדל לחליצה. וצריך הדיין להיות זריז כנגד מקל ורצועה להטיל אימה על הציבור לשם שמים. רש"י. והתוס' (ד"ה תהא זריז) ביארו שהכונה שלא יטילו אימה על הציבור לרדותם יותר מדאי.

אין לדיין לשמוע דברי בעל דין לפני שיבוא בעל דין חבירו, כיון שיכול לשקר ואין מי שיכחישו, ולב הדיין כבר נוטה לזכותו ואינו מהפך בזכות השני כ"כ, ואין לבעל דין להטעים דבריו לפני שיבוא בעל דין חבירו, דכתיב "שמוע בין אחיכם ושפטתם", וקרי ביה נמי "שמע בין אחיכם", וי"א מ"לא תשא" קרי ביה לא תשיא.

צדק את הדין ואח"כ חתכהו, דכתיב "ושפטתם צדק". וצריך לשפוט צדק אף בין בית לעליה לשומם בדמים ולחלקם בין הירושים, ולא לומר שכל אחד קיבל בית, ובין תנור לכיריים שהרי תנור יקר יותר.

לא תכירו פנים - י"א שאין להכיר פנים למי שמכירים, וי"א שלא לנכר לו פנים אם הוא שונאך. ורב פסל עצמו מלדון את מארחו שהזכיר לו שעשה לו טובה (אבל מדינא אינו נפסל בגלל שעשה לו טובה. תוד"ה פסילנא), ומינה את רב כהנא, ואמרו לו רב כהנא שאם לא יציית לו מפני שהוא בוטח שרב יעזור לו יגדה אותו, ואף שמנודה לתלמיד אינו מנודה לרב, הני מיילי כשמנודה לכבוד עצמו, ולא כשמנודה לכבוד שמים. תוד"ה מפיקנא.

ח. דין של פרוטה יהא חביב לדיין כדין של מאה מנה, בין לענין העיון והפסק, בין לסדר הקדימה להקדים מי שבא קודם.

לא דיין לרשעים שנוטלים ממון, אלא שמטריחים את הקב"ה להחזירו לבעליו.

משה אמר "והדבר אשר יקשה מכם תקריבון אלי", ונענש על שנטל שררה לעצמו ואמרו תקריבון אלי, ולא אמר תקריבון לפני המקום, דכתיב "ויקרב משה את משפטן לפני ד' " והוא עצמו לא ידע מה להשיב. ולרב נחמן בר יצחק כוונתו היתה שאם לא למד ילך וילמד מהקב"ה, אלא שראויה היתה פרשת נחלות ומקושש להכתב ע"י משה רבינו, וזכו בנות צלפחד ונכתבה על ידם, ונתחייב מקושש ונכתבה על ידו, ללמדך שמגלגלים חובה ע"י חייב וזכות ע"י זכאי.

התורה מזהירה את הציבור שתהא אימת דיין עליהם, ואת הדיין שידירך את הציבור במשפט וחוקים על

כרחם, ושיסבול את הציבור, כאשר ישא האומן את היונק.

הקב"ה אמר ליהושע שיקח מקל ויכה על קדקדם, משום דדבר (-מנהיג) אחד לדור ולא שני דברים לדור.

זימון לבי"ד צריך שיהיה בשם שלשת הדיינים, ואם זימנו בשם אחד מהדיינים לא אמר כלום, ולא משמתינן ליה, וביומא דדינא שני וחמישי תקנת עזרא, גם בשם אחד. (וברכת זימון בשלשה).

דיני קנסות והיינו המשלם יותר מדינו נדונים בפני ג' מומחים, ויחיד מומחה פסול לדון דיני קנסות.

מתי מוציא שם רע נדון בג' ומתי בכ"ג

המוציא שם רע על אשתו שזינתה לפני הנישואין, אם התברר על פי עדים שזינתה תחתיו האשה חייבת מיתה, ואם העדים הוזמו הבעל חייב לשלם מאה כסף, ואסור לו לגרשה, וא"כ כל זמן שאין לבעל עדים אין כאן דיני נפשות, ומ"מ סוברים חכמים שמוציא שם רע נדון בכ"ג דיינים כדיני נפשות. ולהלן יבואר ח' ביאורים באיזה אופן מדובר ולמה יש בזה שייכות לדיני נפשות.

לרבי מאיר מוציא שם רע נדון בג'. ולחכמים הוא נדון בכ"ג מפני שיש בו דיני נפשות.

לפי רש"י הנדון בסוגיין הוא כשהבעל טוען לא מצאתי לבתך בתולים והוא בא להפסידה כתובתה, ואין לו עדים שזינתה תחתיו, דאם יש לו עדים והוא בא לחייבה מיתה לכו"ע דינו בכ"ג. והתוס' (ד"ה מוציא שם רע) מקשים כמה קושיות על שיטת רש"י, ומבארים דמיירי הכא שהאב תובע מהבעל ק' סלעים. ורש"י עצמו מביא ביאור זה, ומקשה שהבעל לא חייב מאה סלעים אא"כ הביא עדים והוזמו, ואז אין חוששים ללעז.

ח' ביאורים במה נחלקו-

לעולא חכמים סוברים שצריך כ"ג מפני שחוששים **ללעז**, ולר"מ אין חוששים ללעז ולכן מספיק שלשה.

(לרש"י לעז הכונה שיצא הקול ויבואו עדים שזינתה תחתיו. ולתוס' הכונה שהבעל הביא עדים שזינתה והם הוכחשו, שהוא חייב מאה סלעים, וצריך כ"ג מפני שחוששים שהבעל יביא עוד עדים שזינתה, ויטסרכו להוסיף על הדיינים שיהיו כ"ג, ויצא לעז על הראשונים שהוסיפו דיינים מפני שהם לא ידעו לדון. ודווקא בהוכחשו חוששים לזה, וכן בלא כיוונו עדותן, אבל בהוזמו שנתברר שהבעל סומך על עדים שקרנים לא חושים שהבעל יביא עדים אחרים). ואמנם אם הוזמו עידי הבעל, דיותר אין חוששים ללעז, ואין הבעל נאמן אפילו להפסידה כתובתה, שהרי על עדים הללו סמך והם שקרנים, (ואין כאן חיוב מיתה לעידי הבעל, דמיירי שהוזמו קודם גמר דין. תוד"ה והביא) והאב תובע ממון מאה סלעים מהבעל, וכן הדין ו'לו תהיה לאשה", בזה ד' בשלשה ואין בזה משום כבוד הראשונים, דהזמנה אחריתי היא. רש"י. והתוס' (ד"ה חוששין) כתבו שזה דוחק. (ואם לא הוזמו אלא הוכחשו, שהדבר יכול להגיע לדיני נפשות, נדון בכ"ג, אפילו בתבעו ממון. וצ"ל שהיא מותרת לבעלה כלא כונו עדותם או שהוכחשו, דאי לאו הכי אינו חייב ק' סלעים, דלא קרינן בה 'ולו תהיה לאשה". ויש ללמוד מכאן שעדים שבאים ואומרים שאשת פלוני זינתה, צריכים דרישה וחקירה כדי לאוסרה על בעלה. תוס' שם).

לרבא לכו"ע אין חוששים ללעז, ואם תבעו ממון מתחילה ואינו מביא עדים ובא רק להפסידה כתובתה לכו"ע מספיק שלשה, ומתני' מיירי במקום דאיכא דיני נפשות והיינו שאף אם אין לבעל עדים יש לחוש שישמעו עדים ויבואו, וצריך כ"ג, וכנסו כ"ג ונתפזרו מפני שהבעל לא מצא עדים (רש"י. ולתוס' (ד"ה רבה) מיירי שהאב הביא עדים להזים את עידי הבעל ולא הספיקו לקבלם עד שנתפזרו מחמת אונס או מחמת פחד או להקביל פני מלך או למדידת עגלה ערופה, ונשארו רק שלשה), ומבקש שידונו לפחות דיני ממונות (לרש"י הכונה להפסידה כתובתה, שהוא נאמן על פי עצמו, חכמים תיקנו כתובה והם אמרו שיהיה נאמן להפסידה כתובתה, דחזקה אין אדם טורח בסעודה ומפסידה. ולתוס' (שם) זה נכון למי"ד כתובה דרבנן, דהם אמרו והם אמרו, אבל לרי"מ שכתובה דאורייתא אין הבעל נאמן להפסידה כתובתה,

והנדון כאן הוא לגבי תביעת מאה מנה, וכנ"ל). ונחלקו ר"מ ורבנן אם חוששים לכבודם של ראשונים או לא.

ח: לאביי אם הבעל לא הביא עדים לכו"ע חוששים ללעז ובעינן כ"ג שמא ישמעו עדים ויבואו, וממילא כיון דבעינן כ"ג בתחילה חוששים לכבודם של ראשונים, (ולתוס' (ד"ה חוששין) הני'מ במה שחוששים לכבודם של ראשונים היא כשהביא הבעל עדים שזינתה והביא הבעל עדים והזימום), ואיירי שהביא עדים שהתרו באשה בסתם בלא להזכיר שנערה המאורסה שזינתה חייבת סקילה, וכיון שכבר הביא עדים אין חוששים שיבואו עדים אחרים, לחכמים חשיב התראה ולכן צריך כ"ג, ור"מ סובר כרבי יהודה שצריך **שההתראה תהיה באיזה מיתה הוא נהרג**, ולכן מספיק שלשה לדון על הכתובה, ואם יוזמו ישלם מאה כסף, (ומיירי שלא התרו בה כלל. תוס' שם), (ולת"ק בברייתא א"צ להודיע באיזה מיתה נהרג). ומסית דכתיב ביה "לא תחמול ולא תכסה" נהרג בלי התראה ע"י הכמנת עדים. רש"י. והתוס' (ד"ה בעדה) הוסיפו שמסית ג"כ צריך כ"ג דיינים, אלא שאין מהפכים בזכותו, וגם לא מתירים בו בפירוש אלא אומרים לו היאך נניח אבינו שבשמים ונעבוד עצים ואבנים.

לרב פפא חוששים ללעז ולכבודם של ראשונים, והביא עדים בתחילת הזמנתו לדין, ומיירי **באשה חבירה** שלא התרו בה, חכמים סוברים כרבי יוסי בר יהודה שחבר א"צ התראה, דלא ניתנה התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד שלא יוכל לטעון סבור הייתי שמותר, ולכן צריך כ"ג, ולר"מ חבר צריך התראה, ולכן מספיק שלשה. וכתבו התוס' (ד"ה באשה חבירה) דמיירי שהעידו שבעל חוזר ובעל, דאי לאו הכי יכולים לומר לאוסרה על בעלה באנו, וממילא גם היא נהרגת.

ט. לרב אשי איירי שהתרו בה **למלקות** ולא למיתה, דאינה נהרגת, אלא לוקה, דאין מיתה שאין בה לאו, וקסבר לאו שניתן לאזהרת מיתת בי"ד לוקין עליו, (והתוס' (ד"ה דאתרו) מוסיפים שאם היה אפשר לפרש שמדובר על המלקות שהבעל לוקה משום ההוצאת שם רע, היה מתיישב), לר"מ די בג' למלקות, ולחכמים מלקות בכ"ג, ונחלקו במחלוקת רבי ישמעאל ורבנן (לעיל ב.).

לרבינא איירי שיש יותר מב' עדים, ו**נמצא אחד העדים קרוב או פסול** ונשארו ב' עדים כשרים, ונחלקו במחלוקת דלהלן. שיטת ר"ע דכוונת הפסוק "על פי שנים עדים או שלשה עדים יקום דבר" אם מתקיימת העדות בשנים למה פירט הכתוב בשלשה, להקיש שלשה לשנים, מה שנים אם נמצא אחד מהם קרוב או פסול עדותן בטלה, בא הכתוב לומר שאף שלשה אם נמצא אחד קרוב או פסול כל העדות בטלה, וה"ה במאה דכתיב "עדים", וכן לומדים שהעד השלישי נענש כמו הראשונים אע"פ שהיה נדון למיתה גם בלעדיי, (מפני שנטפל לעושי עבירה, וק"ו שהנטפל לעושי מצוה יטול שכר כעושי מצוה, דמיה טובה מרובה ממידת פורענות). ור"ש לומד מהפסוק ששלשה אינם נהרגים עד שיוזמו שלשתם, וי"ל שר"ע חולק עליו. ורש"י במכות סובר שר"ע מסכים עם ר"ש. (תוד"ה לא). ואמר רבי יוסי שכל זה שכל העדות בטילה זה רק בדיני נפשות דכתיב "העילו העדה", אבל בדיני ממונות תתקיים העדות בשאר. ולרבי ה"ה בדיני נפשות, ובדיני נפשות דווקא שהתרו בהם הקרוב או הפסול, שגילו דעתם שגם הם נעשים עדים, אך אם לא התרו בהם (ביארו התוס' (ד"ה בזמן) דהיינו ששואלים אותם לאסהודי אתיותו או למיחזי אתיותו, אי אמורי לאסהודי אתינן בטילה כל העדות, ובתנאי שבאמת באו להעיד (דמשום ראיה לחוד שנתכוונו להעיד אין זה סיבה לפסול את כל העדות, ולרבי יוסי מספיק שיעידו אע"פ שלא נתכוונו להעיד. ובשם רשב"א כתבו התוס' שרבי יוסי סובר שרק עד שהתרה נחשב עד). וכן לענין אין עד נעשה דיין מדובר דווקא כשהעיד, אבל אם רק נתכוין להעיד אינו נפסל. ודלא כרשב"ם שסבר שבין לענין נמצא אחד קרוב או פסול ובין לענין אין עד נעשה דיין מספיק שיתכוין להעיד), ואפילו העיד לאחר כדי דיבור מהשאר, ואי אמורי למיחזי אתינן) לא נעשים עדים, ותתקיים העדות בשאר, דאל"כ מה יעשו

ב' אחים ואחד כשרו שראו שאחד הרג נפש. ור"מ ורבנן נחלקו היכא שהקרב או הפסול שתקו ולא התרו, ר"מ סובר כרבי יוסי שבדיני נפשות אף בזה עדותן בטלה, (ואמנם רבי יוסי עצמו סובר שעד שלא התרה אינו נחשב עד, ובזה אין ר"מ סובר כמותו. תוס' שם), ורבנן סובר כרבי דהיכא דשתק תתקיים העדות בשאר, ומיקטלא.

ט: ואב"א איירי שלא העדים התרו בה, ור"מ סובר כרבי יוסי שאינו נהרג עד שהעדים יתרו בו, דכתיב ”על פי שניים עדים”, ולרבנן א"צ שהעדים יתרו בו. והא איתא במכות (ט:)‏ שלרבי יוסי שונא נהרג מפני שהוא כמועד ומותרה, איתא התם (י:)‏ שזה רבי יוסי ברבי יהודה, ולא רבי יוסי. תוד"ה רבי יוסי.

ואב"א איירי **שהוכחשו בבדיקות** זה אומר כליו לבנים וזה אומר כליו שחורים, ולא בחקירות באיזה יום או שעה וכדומה, דברים שבאים בהם לידי הזמה, ור"מ סובר כבן זכאי שאף בהוכחשו בעוקצי תאנים (שאמרו תחת תאנה זו היה מעשה ושאל אם היו עוקציה דקים או גסים) נפסלים ולא מיקטלא, ולרבנן אינם נפסלים דלא רמו שהדי אדעתיהו למיבדק כולי האי. וכתבו התוס' (ד"ה בפלוגתא) דמיירי שהעדים אמרו שלא היו שם עדים אחרים, דאי לאו הכי מודה ר"מ שנדון בכ"ג, דמשמע דס"ל כאביי שחוששים ללעז. ולר"ת (שמדובר על הקנס שהאב תובע) מדובר שהוכחשו עידי האב הכחשה גמורה, וחוששים שיבואו עדים ויזימו את המכחישים). אי נמי מיירי ששני עדים הכחישו שני עדים, שגם את יבואו עדים אחרים יהיו מוכחשים מאחת הכתות. אי נמי מדובר שעידי האב הזימו את עידי הבעל, שלכו"ע אין חוששים לעדים אחרים, לרבנן הדין בכ"ג משום כבוד הראשונים, ואפילו בהוזמו קודם גמר דין, ולר"מ כיון שהוכחשו בבדיקות לא היה חיוב מיתה, וממילא אין כאן משום כבוד הראשונים.

מתי אדם חייב מיתה וממון, ודין פלגין דיבורא

המתחייב בנפשו פטור מן התשלומין, אמנם היכא ששני החיובים הם משתי סיבות שונות, י"א שחייב גם מיתה וגם ממון, וכדלהלן. עוד יבואר להלן חידושו של רבא ש'פלגין דיבורא' והיינו שאדם שאמר דבר שאינו נאמן על חלק ממנו, נאמנים לו על חלק מהדיבור, ולא אומרים שאינו נאמן כלל בדיבור זה.

הזמה במוציא שם רע - לרב יוסף אם הוזמו עידי הבעל, נהרגים ואין משלמים ממון, ואע"פ שזממו גם להפסידה כתובתה, והיה ראוי שישלמו טובת הנאה שיש לה מכתובתה, מ"מ כיון שבשבילה הם נהרגים פטורים, דהמתחייב בנפשו פטור מן התשלומין, ומאה כסף שזממו להפסיד לאב, הבעל חייב לשלמם, דאין הבעל חייב מאה סלע אא"כ הביא עדים שזינתה תחתיו והוזמו. ואם הוזמו עידי האב, נהרגים משום שזממו לחייב את העדים מיתה, ומשלמים **ממון לבעל** מאה כסף שבאו לחייבו כשהזימו את עדיו, וס"ל לרב יוסף שהתורה לא פטרה מתחייב בנפשו מן התשלומין אלא היכא שמיתה וממון משום חד קאתו. וכתבו התוס' (ד"ה עדי) שאין העדים יכולים לומר שלא באו לחייב את עידי הבעל מיתה, אלא באו לחייב את הבעל ממון, (שהרי עדים זוממים א"צ התראה), שכיון שהם יודעים באים להרוג את האשה, הם יודעים שיהרגו אותם אם יזמנו.

פלגין דיבורא-

המעיד שפלוגי רבעו לאונסו, מצטרף עם אחר להורגו לרובע, אבל אם מעיד שרבעו לרצונו, לרב יוסף אין מצטרפים, דהתורה אמרה ”אל תשת רשע עד”, ולרבא אין אדם נפסל בהודאת פיו, דאדם קרוב אצל עצמו, ואין אדם משים עצמו רשע, ופלגין דיבורא ומאמינים לו לגבי הרובע להורגו.

וכתבו התוס' (ד"ה לרצונו) שאף שלרבא רק רשע דחמס פסול לעדות, הכא כיון שעובר להנאתו על דעת קונו הוי כמו רשע דחמס. והא דקאמר לקמן (כ"ו:)‏ שהבא על העריות כשר לעדות, היינו במי שגס ליבו בעריות ומתייחד עמהם, אי נמי אף בבא על הערוה כשר כיון שיצרו תוקפן, אבל ברביעה אין יצרו תוקפן כ"כ, אי נמי גם ברובע יצרו תוקפו ואינו נפסל לעדות

אחרת, ורק לאותה עדות נפסל משום שהחשוד על הדבר לא דנו ולא מעידו. והא דפרין במכות (ו.) נרבע יציל, מיירי שיש עדים שרבע לרצונו והוי כנמצא אחד קרוב או פסול, או דמיירי בנרבע שהוא קרוב, וכן י"ל לגבי הפירכא הרוג יציל, או שבהרוג השאלה היא מצד מה שיש לו פסול טריפה.

עוד כתבו התוס' (ד"ה ואין) דהא דקאמר בכתובות (י"ח:)‏ שהעדים שאמרו כתב ידינו הוא זה אבל אנוסים היינו מחמת ממון אין נאמנים משום שאין אדם מחמת ממון משום עצמו רשע, ולא אמרינן שנאמינם שהיו אנוסים ולא מחמת ממון משום דפלגין דיבורא, דס"ל התם כמ"ד (ב"ב קל"ד:)‏ דלא פלגין דיבורא בחד גופא. או שכיון שקיום שטרות דרבנן לא פלגין דיבורא לפסול את השטר, כיון שמדאורייתא עדים החתומים על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותם בב"ד.

י. וכן לרבא האומר פלוני בא על אשתי, הוא ואחר מצטרפים להורגו, אבל לא להורגה, מפני שמאמינים לו לגבי הפלוגי ולא לגבי אשתו, דפלגין דיבורא, וקמ"ל שאף באשתו אומרים שאדם קרוב אצל אשתו, ולא אומרים שכיון שהוא נאמן לגבי הפלוגי הוא יהיה נאמן גם לגבי אשתו, (ולא אמרינן מיגו. תוד"ה אצל).

מתי אדם נהרג וגם משלם ממון- המעידים שפלוגי בא על נערה המאורסה, והוזמו, נהרגים מפני שזממו לחייב מיתה את הבעל, ואין משלמים ממון כיון שלא אמרו מי זו האשה. אבל אם אמרו מי היא האשה נהרגים משום שניהם, ומשלמים ממון שבאו להפסידה כתובתה, ומשלמים טובת הנאה כמו כל זוממי כתובה, ותשלומין אלו דאב נינהו, דכל שבח נעורים לאביה, ולהכי חשיב ממון לזה ונפשות לזה.

וכן המעידים שפלוגי רבע שור ולא הזכירו של מי הוא, והוזמו, נהרגים ואין משלמים ממון, ואם העידו של מי השור נהרגים מחמת הרובע, ומשלמים ממון לבעל השור. והמעיד פלוגי רבע את שורי נאמן להצטרף עם אחר, דאין אדם קרוב אצל ממונו לענין פלגין דיבורא, והשור יסקל, והא דאמרינן שרובע או נרבע על פי הבעלים אסור לגבוא ומותר להדיט ואינו נסקל, איירי בשלא העידו על הגברא או שלא היה ב' עדים, אבל כשהאדם נהרג לא פלגין דיבורא משום ממון.

כמה דיינים צריכים להכרעות שונות חיוב מלקות-

לת"ק מספיק שלשה דיינים כדי לחייב מלקות, דכתיב ”ושפטום” הרי כאן שניים, וכיון שאין בי"ד שקול הרי כאן ג', ואמנם מ"**והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע”** אין לומדים שצריך עוד ד', אלא מכאן רמז לעדים זוממים שלוקים היכא שאין יכולים לקיים בהם כאשר זמם, כגון שהעידו על אדם שהוא בן גרושה וחלוצה והם כהנים, לוקים ואינם נפסלים, דאם אינו ענין לעדות ממון דהא לוקין ומשלמין, תנהו ענין לבן גרושה וכדומה, שאם עדים הרשיעו צדיק, ובאו עדים אחרים והצדיקו את האדם שהיה צדיק מעיקרא, בכהאי גוונא ”והיה אם בין הכות הרשע”, אבל אין לחייב מלקות בעדים זוממין מ"לא תענה", דאין לוקין על לאו שאין בו מעשה. וכן י"ל דבעי קרא משום דהוי לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין, שאין לוקין עליו, והא דגלי הכא קרא דלקי היינו דווקא באופן שלא יוכל לבוא לידי חיוב מיתה. ואחרי שלומדים מ"והיה אם בן הכות הרשע" המלקות הם מצד "לא תענה", והא שעדים שמעידים על אדם שהוא חייב מלקות ונמצאו זוממים אין לוקין אלא ארבעים ולא שמונים, משום שגם המלקות של "כאשר זמם", אזהרתם היא מ"לא תענה", וא"א להלקות פ' מלקות על לאו אחד. תוד"ה משום.

לרבי ישמעאל צריך כ"ג לדון על חיוב מלקות. לאבבי הטעם משום דאתיא רשע רשע מחייבי מיתות. ולרבא הטעם משום דמלקות הם במקום מיתה, (דכיון שעבר על אזהרת בוראו ראוי הוא למות, ומלקות היא אחת מהמיתות כמו סקילה. רש"י. וכתבו התוס' (ד"ה מלקות) דכן עיקר, וי"מ משום שבני נח אזהרתם זו היא מיתתם ומלקות דישראל הם במקום מיתה דבני נח. וי"מ משום

שלפעמים מתים ע"י המלקות. אך לשני הפירושים לא מובנת קושית הגמרא למה צריך אומדנא), והא דאמדינן שלא ימות במלקות, משום דכתיב ”ונקלה אחיך לעיניך”, שצריך שיהיה אחיך והיינו חי בזמן ההלקאה. ואעפ"כ אם אמדוהו לעשרים אין מכים אותו אלא מלקות הראויים להתחלק לשלש, ולא אומרים שילקה עשרים ואחד, שהרי גם אם ימות קיבל את המכה האחרונה כשהוא חי, דבעינן שאחר שנקלה עדיין יהיה אחיך.

י: עיבור החודש בשלשה-

איתא במתני' (ב.) שעיבור החודש בשלשה.

הגמרא שואלת שעיבור החודש א"צ בי"ד, מפני שאם לא מקדשים את החודש ממילא הוא מעובר. לאביי כוונת מתני' שקידוש החודש צריך שלשה.

ולרבא הכונה שקידוש החודש דווקא ביום עיבור והיינו יום ה' שממנו נעשה מעובר, צריך ג', אבל ביום ה"א ליכא קידוש, דכבר קידשוהו שמים (מאתמול. (וכתבו התוס' (ד"ה שכבר) שרש"י בר"ה מבאר שביום שלושים אין מקדשים מלמעלה אא"כ מקדשים מלמטה, אבל ביום ה"א מקדשים אותו בשמים מן השחר), וכר"א בר צדוק. ולרב נחמן דווקא קידוש אחר עיבור שכבר עיברו את החודש שעבר, צריך שלשה, אבל ביום ה' אין מקדשים אותו לומר מקודש מקודש, שא"צ לעשות חיזוק כשבא בזמנו, וכשיטת פלימו.

ולרב אשי כוונת מתני' שחישוב העיבור צריך שלשה, שאף אם צריך לעבר את החודש משום ירקות שלא יכמשו, או מתים שיוכלו להקבר, מ"מ צריך לחשב שלא לעבר פחות מארבעה חודשים בשנה ולא יותר מח' חודשים, דא"כ יהיה המולד ג' ימים לפני א' בחודש, ומחזי כשיקרא, וכרבי אליעזר דס"ל שקידוש החודש בין בזמנו ביום ל', (דהמולד הוא אחרי כ"ט יום ומחצה ותשצ"ג חלקים), בין שלא בזמנו, א"צ בי"ד, דכתיב ”וקדשתם את שנת החמישים”, שנים של יובל אתה מקדש ולא חודשים.

עיבור השנה

כל שנה יש בה י"ב חודשים, וחודש היינו הזמן שבין מולד הלבנה למולד שאחריו, אמנם כיון שעונות השנה מתחלפים לפי שנת החמה, שהיא שס"ה ימים, וי"ב חודשי לבנה הם שנ"ד ימים בערך (שהרי כחצי מהחודשים הם כ"ט יום וכחצי ל' יום), מידי כמה שנים (ג' שנים בדרך כלל) ננתאחרה שנת הלבנה משנת החמה ל' יום, ואז (וכן מטעמים אחרים וכדלהלן) מעברים את השנה ע"י תוספת של חודש לאותה שנה. (בזמנו שאין בי"ד סמוכים מעברים את השנה על פי לוח שקבע הלל השני שהיה נשיא בארץ ישראל בסוף ימי התלמוד).

ולהלן יבואר כמה דיינים צריך כדי לעבר את השנה (י:), מהו אורכו של חודש העיבור (י"א), האם אפשר לעבר את השנה בגליל או דווקא ביהודה, והאם אפשר לעבר את השנה בלילה או דווקא ביום (י"א:). ממתי אפשר לעבר את השנה, כמה שנים רצופות אפשר לעבר, ואלו שנים אין מעברים (י"ב), ומחמת אלו דברים מעברים או לא מעברים את השנה (דברים הקשורים לסיום החורף, או כדי שיספיקו להטहर לפני פסח, או כדי שחג הסוכות יחול בתקופת תשרי).

כמה דיינים צריך לעיבור השנה - לר"מ עיבור השנה בשלשה. ולרשב"ג מתחילים לדון על העיבור בשלשה, ואם רק אחד אומר לישב לבדוק אם צריך לעבר מפני האביב והתקופה או הפירות וכדלהלן, והאחרים אומרים שודאי א"צ לעבר, בטל במיעוטו ולא ישבו חמשה לעיין בדבר, ואם שניים אומרים לישב, מוסיפים עליהם עוד שניים, ונושאים ונותנים בדבר, אם שלשה אומרים שא"צ לעבר בטלו השניים במיעוטם ועומדים והולכים להם, ואם ג' אומרים שצריך לעבר מוסיפים עליהם עוד שניים להשלמת המנין ומעברים, שאין המנין בפחות משבעה. והני ג' ה' זו, י"א כנגד פסוקי ברכת כהנים, וי"א ג' כנגד שומרי הסף שמצינו בצדקיהו בגלות נבזראדן,

ה' כנגד חלק מרואי פני המלך כנ"ל, וז' כנגד רואי פני המלך (באחשוורוש, דמלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיעא, ועיבור שנה הוא מתכסיסי מלכות שמים לישוב השנים על מכונום. רש"י. והתוס' (ד"ה שבעה) כתבו שלא מסתבר שתיקנו כנגד שרי עכו"ם, אלא הכונה לשבעה מרואי פני המלך הנזכרים בירמיה), וכן מבואר בברייתא.

ברש"י כתב שבעיבור השנה צריך אמירה, שיקדשו אדר השני לשם אדר. וכתבו התוס' (ד"ה ואידי) שלשון קידוש אינו מדויק, דלא בעי קידוש, אלא רק קובעים אותו לשם אדר. וגם מה שמשמע מרש"י שביום שלושים קובעים אותו לשם אדר שני, אין נראה, דאמרינן לקמן (י"ב). שאין מעברין את השנה ביום שלשים של אדר הואיל וראוי לקובעו ניסן, אלא נראה שבשעה שגומרים השבעה שתהא השנה מעוברת, קודם שלשים של אדר, אז אומרים את האמירה של העיבור, ובשעה שבאו עדים שראו את המולד, יקבעו אותו סתם לית לן בה, וממילא הוי אדר השני.

י"א: י"א שאין מעברים את השנה אלא במזומנים לה -שזימנם הנשיא, ומעשה בר"ג שזימן ז' ומצא ח', ואמר שמואל הקטן שהוא עלה שלא ברשות כדי ללמוד הלכה למעשה אין מעברים, (ואמר כך כדי שלא יתבייש זה שעלה שלא ברשות), ואמר לו ר"ג שישב, אלא שאין מעברים את השנה אלא במזומנים לה.

זהירות שלא לבייש - רבי חייא יצא לחוץ כשאמר רבי שמי שאכל שום יצא, וכשיצא יצאו כולם, ולמד דבר זה מר"מ שנתן גט לאשה שטענה שאחד מהיושבים קידשה בביאה, ועמדו כולם ונתנו לה גט, ור"מ למד משמואל הקטן וכן"ל, ושמואל הקטן למד משכניה בן יחיאל שאמר "אנחנו מעלנו באלוקינו ונושב נשים נכריות" אע"פ שהוא לא נשא נכרית הכניס עצמו בכלל שלא להלבין פניהם, ושכניה למד מיהושע שאמר לו הקב"ה "חטא ישראל", (ושאל יהושע מי חטא, אמר לו הקב"ה וכי דלטור -רכיל אני, לך והטל גורלות), ואב"א למד ממושה דכתיב "עד אנה מאנתם" אף שלא יצאו אלא מעט.

משמתו נביאים האחרונים חגי זכריה ומלאכי נסתלקה רוח הקודש, והיו משתמשים בבת קול (י"מ שלא היו שומעים את הקול היוצא מן השמים, אלא קול היוצא מתוך אותו קול, כמו הד. תוד"ה בת קול), ופעם אחת שהיו מסובים בעלית בית גוריה יצאה בת קול שיש כאן אחד שראוי שתשרה עליו שכניה, אלא שאין דורו ראוי לכך, ונתנו עיניהם בהלל הזקן, וכשמת אמרו הי חסיד הי עניו תלמידו של עזרא. וכן היה ביבנה, ונתנו עיניהם בשמואל הקטן, וכשמת אמרו הי חסיד הי עניו תלמידו של הלל, ואמר בשעת מיתתו שר"ש –רשב"ג הנשיא, ורבי ישמעאל בן אלישע כהן גדול, ימותו בחרב, וחבריהם כר"ע ורבי חנינא בן תרדיון בשאר מיתות, ושאר העם לביזה, ויהיו צרות. ורצו לומר כך גם על ר"י בן בבא, אלא שנטרפה השעה, דאין מספידים על הרוגי מלכות מפני יראת המלך, ומיהרו לקבורו.

אין מעברים את השנה אא"כ ירצה הנשיא, ומעשה שהלך ר"ג ליטול רשות משלטון שבסוריא לעסוק בצרכי ציבור, ועיברו את השנה ע"מ שירצה ר"ג.

כמה זמן הוא עיבור השנה - לרבנן ל' יום, ולרשב"ג אם רצו ל' יום ואם רצו חודש כ"ט יום. (ואף שסתם חודש הוא ל' יום, היינו בלשון תורה ולא בלשון חכמים, אי נמי בסתמא הכונה לל' יום מלבד היכא דמוכחא מילתא שהכונה לכ"ט יום. תוד"ה רשב"ג).

על מה מעברים את השנה -

אין מעברים את השנה אלא מפני הדרכים או הגשרים שהתקלקלו בחורף ועדיין לא תיקנום, או תנורי

פסחים שצריכים חמה להתייבש, ומפני גלויות שעקרו ממקומם לעלות לרגל לפסח ועדיין לא הגיעו ואם לא יעברוה לא ירגילו לבוא לפסח. (אבל אלו שגרים בארץ ישראל יכולים להספיק להגיע מר"ח ניסן עד פסח. תוד"ה ומפני. עוד כתבו התוס' (ד"ה מפני) שבאלו מעברים גם מפני סיבה אחת מתוכם). אבל לא מפני השלג והצינה מפני שזה לא ימנעם מלבוא, או מפני גלויות שעדיין לא עקרו ממקומם.

אין מעברים מפני הגדיים והטלאים שהם עדיין קטנים, דאפשר להקריב לפסח גם קטנים, ומפני הגוזלות הנצרכות לקיני יולדות וזבים וזבות, שכולם משהים קיניהם עד שעולים לרגל, שלא פרחו, כיון שהם כשרים אף קטנים, (ואפילו על שניים מהם אין מעברים. תוד"ה מפני). אבל עושים אותם סעד לעיבור השנה אם יש סיבה אחת נוספת כגון אביב או פירות, וכדלהלן.

י"א: מעברים את השנה על האביב שעדיין לא נתבשלה התבואה, ועל פירות האילן שנתאחר בישולם יותר מעצרת שהוא זמן הבאת ביכורים, ואם לא יביאם ברגל יצטרך לטרוח לעלות פעם נוספת, ועל התקופה אם תקופת תמוז נמשכת ולא מתחילה תקופת תשרי עד שעבר החג, או שנמשכת תקופת טבת עד ט"ז ניסן, והבאת העומר תהיה בתקופת טבת, וצריך ב' סיבות מתוך ג' אלו כדי לעבר, ובזמן שהאביב אחד מהם הכל שמחים, דאין מצטערים שאיסור חדש ממשיך עוד חודש, שהרי התבואה לא נתבשלה. ורשב"ג אמר "על התקופה", והגמ' מסתפקת אם כוונתו שעל התקופה שמחים שלא יצטערו עולי הרגלים מפני הגשמים, או שעל התקופה לבדה מעברים (מפני שזה מן התורה, דכתיב "חג האסיף תקופת השנה. רש"י. והקשו התוס' (ד"ה או) שגם אביב הוא דאורייתא, דכתיב "שמור את חודש האביב". ולכן ביארו התוס' שהמעלה של תקופה היא שא"א לטעות בה, אבל בפירות האילן ובאביב שייך טעות). תיקו.

על שלש ארצות מעברים את השנה אם לא הגיע אביב שלהם או שלא נתבשלו הפירות, יהודה עבר הירדן והגליל, וצריך ב' ארצות מתוך שלש שיהיה רוב ארץ ישראל, ואם רק ביהודה לא הגיע יביאו עומר מעבר הירדן או מהגליל, ובעיני עומר רך ומלא, ואם יהודה היא אחת מהם הכל שמחים, מפני שאין העומר בא למצוה מן המובחר אלא מיהודה.

רשב"ג כתב בהודעה על העיבור 'מהודעין אנחנא לכון וכו' ושפרת מילתא באנפאי, ואוסיפית על שתא דא תלתין יומין'. ור"ג כתב '...ושפרא מילתא באנפאי ובאנפי חבירי ואוסיפית' וכו' (והודיע ליושבי הדרום וליושבי הצפון מתי זמן הביעור של המעשר שני). הגמ' רוצה ללמוד מזה מה בין תקיפי קדמאי שר"ג היה תקיף וזורק מרה בתלמידים, לעינוותני בתראי, והגמ' דוחה שי"ל שר"ג כתב כך לאחר שהעבירוהו מנשיאותו ונעשה עניו.

מקום העיבור - מעברים בני"ד הקבוע ביהודה. ואם עיברו בגליל י"א שמעוברת, וי"א שאינה מעוברת דכתיב "לשכנו תדרשו", כל דרישה לא תהיה אלא בשכנו של מקום ירושלמים שהיא ביהודה. וכתבו התוס' (ד"ה אין) שרבי עקיבא עיבר את השנה בנהרדעא שהיא חו"ל, משום שלא הניח כמותו בארץ ישראל. והא דמבואר לקמן (כ"ו). שעיברו את השנה בעסיא שהיא חו"ל, הכונה שבעסיא עשו את החישוב, וחזרו בני"ד וישבו וקבעו בארץ ישראל. ובירושלמי איתא שכשאין יכולים לעבר בארץ ישראל מעברים בחו"ל.

זמן העיבור - אין מעברים אלא ביום, ואם עיברו בלילה אינה מעוברת, וכן הדין בקידוש החודש, דכתיב "תקעו בחודש שופר בכסה ליום חגנו וכו' משפט לאלוקי יעקב", ור"ה זהו החג שהחודש מתכסה בו ששאר החגים הם באמצע החודש, וכתבי

משפט, מה משפט ביום דכתיב "והיה ביום הנחילו את בניו, אף קידוש החודש ביום.

י"ב: אין מעברים את השנה בשני רעבון, מפני שכולם רצים לבית הגרנות, מפני שהתבואה נגמרה וצריכים לאכול מן החדש, וכמו שמצינו שהביאו לאלישע לחם שעורים אחרי העומר, ולא לחם חיטים, וא"כ היתה השנה ראויה להתעבר מפני האביב, שלא נתבשלה רוב התבואה, ולא עיבר אלישע את השנה מפני שהיתה שנת בצורת כמבואר בפסוקים.

ממתי אפשר לעבר את השנה - אין בני"ד יושבים לעיין ולומר שמעברים את השנה לפני ר"ה, מפני שיטכחו שעיברו, ויבואו לזלזל בחמץ. ואף בדיעבד אינו עיבור, אבל מחשבים אם לעבר כבר לפני ר"ה (דשלחו לרבא זוג בא מרקת ותפשו נשר וכו'), אך אין מגלים אלא אחר ר"ה כדי שלא יטכחו, ובשעת הדחק שמא לא יהיה בני"ד מופלא סמוך לאדר, או שהמלך יעכב, מעברים מיד אחר ר"ה, ומ"מ אין מעברים אלא את אדר, דכתיב "לחודש שנים עשר הוא חודש אדר", ואם יעברו את השנה אדר לא יהיה חודש שנים עשר. תוד"ה אין.

אין מעברים משנה לחברתה –לעבר שנה מפני צורך השנה הבאה. רש"י. ולתוס' (ד"ה לא) הכונה שלא מחשבים בשנה זו על השנה הבאה, אף אם לא מגלים זאת.

אין מעברים ג' שנים רצופות מפני שניסן השלישי יצא באמצע הקיץ, וטען ר"ש שכשהיה ר"ע בבית האסורים והוא היה חכם גדול ובקי בעיבור השנה, והיה עומד ליהרג עיברו ג' שנים, ואמרו לו שלא היו שנים רצופות אלא כל אחת בזמנה, וכן"ל שיכולים לחשב לפני ר"ה. פירוש אחר הנדון הוא אם אפשר בדיון אחד לקבוע עיבור של ג' שנים, אפי' אינם רצופים, ות' הגמ' הוא שאצל ר"ע ישבו אח"כ ודנו על כל שנה בפני עצמה.

אין מעברים את שנת השמיטה מפני שמאריכים את איסור עבודת הקרקע, ולא את השנה השמינית מפני שכלה הישן ומאריכים את איסור החדש, אלא את השנה השישית להוסיף חודש לעבודת הקרקע, ושל בית ר"ג היו מעברים את השנה השמינית, והיו מביאים ירק ותבואה מחו"ל ממה שגדל בשביעית, והתירו עומר של שביעית, ונחלקו אם מביאים ירק מחו"ל לארץ, או שחוששים לגושייהו שיביא גוש מארץ העמים ויטמא באהל טהרות של ארץ ישראל. רש"י. והתוס' (ד"ה חוששין) כתבו שגוש הבא מארץ העמים מטמא במגע ובמושא, ולזה החשש, אבל אינו מטמא באהל.

י"ב: עיבור מפני הטומאה -

לת"ק אין מעברים לכתחילה, ואם עיברו מעוברת.

לרבי יהודה אם עיברוה מפני הטומאה שמשערים שהנשיא ימות ערב הפסח או שני ימים קודם, או שרובם טמאים בסוף אדר ואין אפר פרה אדומה, אינה מעוברת, דטומאה הותרה בציבור ושלא לצורך עיבורה, וחזקיהו עיבר מפני הטומאה, דבימי אחז אביו לא חששו לתורה ונטמאו מע"ז, וחזקיהו היה מחזירים למוטב, וידע שלא יספיקו להטहर עד פסח, (ובאותה שעה גזרו טומאה על ע"ז. ובירושלמי איתא שמצאו את גולגלתו של ארונה היבסי תחת המזבח. והקשו התוס' למה עיבורה, והרי יכלו להספיק להטहर ע"י הזאת שלישי ושביעי, ואפר פרה של משה היה מצוי כל ימי בית ראשון. ושמא לא היה להם הדבר מזומן להטहर. תוד"ה שעיבר). דכתיב "כי מרבית העם וכו' לא הטהרו", וביקש רחמים על עצמו דכתיב "כי התפלל חזקיהו עליהם לאמר ד' הטוב יכפר בעד". ואין לומר שרבי יהודה סובר שעיברו מפני הטומאה, שהרי רבי יהודה סובר שטומאה הותרה בציבור, דאי דחווה והיינו שבקושי הותרה, כל כמה שאפשר להדורי לעשותו בטהרה מהדרין, והיו מעברים את השנה. (אין הדבר תלוי בציבור, אלא כל דבר שזמנו

קבוע דוחה טומאה אפילו אם הוא של יחיד, וכל דבר שאין זמנו קבוע אינו דוחה אפילו אם הוא של ציבור. תוד"ה שטומאה. (ר"ש סובר שהציץ מרצה אף אם אינו על מצחו של כהן גדול בשעת הטומאה, ומוכיח ממה שביורה"כ אינו על מצחו כשנכנס לפני ולפנים שאינו לובש בגדי זהב, ומרצה אם אירעה טומאה בקדשים, ולרבי יהודה אין הציץ מרצה כשאינו על מצחו, ואין להוכיח מיוה"כ, דטומאה הותרה בקרבן ציבור).

לר"ש מעברים לכתחילה מפני הטומאה, וחזקיהו ביקש רחמים מפני שעיבר ניסן בניסן, ובאמת ידע שא"א לעבר את ניסן, דכתיב "החודש הזה לכם" זה ניסן ואין אחר ניסן, שאם קבעו חודש לניסן א"א לעשותו אדר וחודש אחר יהיה ניסן, אלא לא ידע שאין מעברים ביום ל' של אדר, הואיל וראוי לקובעו ניסן אם אדר היה חסר, וסבר שלא אומרים הואיל, ולבסוף הודה שאין מעברים, וביקש רחמים על עצמו.

ר"ש בן יהודה אומר בשם ר"ש, שביקש רחמים מפני שהשיא את ישראל לעשות פסח שני, שהיו ישראל מחצה טהורים ומחצה טמאים (לאו דווקא אלא רובם טמאים), ויחד עם הנשים היו רובם טהורים, ובתחילה סבר שחובה על הנשים להקריב בראשון, וממילא הטמאים הם מיעוט ונדחים לפסח שני, ולבסוף סבר שנשים בראשון רשות, וממילא הטמאים הם רוב ואינם נדחים לפסח שני. והגמרא לא העמידה שחצי מהגברים היו טמאים ועם הנשים היו הרוב טהורים, או שרוב הגברים היו טמאים ועם הנשים היו מחצה טהורים ומחצה טמאים, משום שבזה יש מ"ד (פסחים ע"ט). שעשו כדן, דאיתא התם שמחצה טהורים מחצה טמאים, לרב הללו עושים לעצמם והללו עושים לעצמם, ולרב כהנא לל"ק הטמאים עושים את השני, ולל"ב הטמאים אינם עושים לא את הראשון ולא את השני.

אם עיברו את השנה ביום ל' לחודש אדר, לעולא אין מקדשים את החודש לומר מקודש הוא לאדר שני, אלא שותקים כיון שראוי לקובעו ניסן, ובחודש הבא מקדשים את ניסן. ואם קידשו לרבא בטל העיבור, ולרב נחמן חל העיבור והקידוש, וטען רבא שא"כ יזלזלו באיסור חמץ שלא יאמינו לשלוחי ב"ד, שהרי שואלים ודורשים בהלכות הפסח קודם הפסח ל' יום, (ולרשב"ג שתי שבתות), וענה רב נחמן שיודעים שהשנה תלויה בחשבון שאנו קובעים המועדות לפי חודשי הלבנה, והקיץ והחורף הם לפי תקופת החמה, וכשרבים ימי שנות החמה על שנות הלבנה יותר מדאי מתאחר האביב אחר הפסח, ויתלו שלא חישובו עד עתה.

י"ג. עיבור מפני התקופה-

שיטת שמואל שאין מעברים את השנה אא"כ היתה התקופה של תמוז חסירה מהשלמת צ"א ימים שלה רובו של חודש תשרי, דכתיב "חג האסיף תקופת השנה", ואסיף היינו חולו של מועד שאפשר לאסוף בו דבר האבד, וצריך להשמר שזה יהיה בתקופה החדשה, לרבי יהודה היינו ט"ז יום שתקופת תשרי נופלת ב"ז, מפני שצריך שכל החג יהיה בתקופה החדשה, ולרבי יוסי כ"א יום שתקופת תשרי נופלת בכ"ב, אבל אם נופלת בכ"א אין מעברים, דמספיק מקצת החג בתקופה החדשה, ואם חסר יום אחד אין מעברים את אלול, כיון שמסדרים מעיקרא שתחילת תשרי לא יהיה בימים אד", שלא יהיו ב' ימי שביתה רצופים, וכדי ששביעי של ערבה לא יצא בשבת, וממילא א"א לעבר את אלול אא"כ יצא תחילת תשרי ביום ב', ומשום שרוב השנים זה לא כך לא פרכין לה, ואין מעברים ב' חודשים לדחות ב' ימים, דא"כ יוצא ח' חודשים מעוברים, ואין עושים כך אלא אחרי שנה מעוברת. רש"י. ולר"ת (תוד"ה ורבי יוסי) סובר רבי יוסי שאם התקופה נופלת בכ"ב לחודש (וה"ה ב"ז לחודש לרבי יהודה), מעברים חודש אחד במקום לעבר את השני, ולא חוששים למה שר"ה יוצא באד". ולמ"ד שחודש העיבור כ"ט יום א"כ גם אחרי שיעברו ר"ה יוצא באד", יעברו ב"ד חודש נוסף מחודשי הקיץ, ולמ"ד שחודש העיבור הוא כ"ט יום יחסרו חודש נוסף מחודשי הקיץ.

הגמ' אומרת שלשמואל נמצא דקסברי יום תקופה מתחיל שהיום שהתקופה נופלת בו הוא היום הראשון לתקופה החדשה, דאי יום תקופה גומר אין כאן לא כל החג לרבי יהודה ולא מקצת החג לרבי יוסי בתקופה החדשה.

והגמ' שואלת שמצינו להדיא שלרבי יהודה יום תקופה גומר, ולרבי יוסי יום תקופה מתחיל.

ועוד דאיתא בברייתא שלרבי יהודה צריך שתהא התקופה חסירה כ' יום, דיום תקופה גומר, ואם תיפול התקופה בכ"א ליכא מקצת חג בתקופה החדשה, ולרבי יוסי אם התקופה של טבת מתאחרת ט"ז יום בחודש ניסן מעברים, דנמצא שתקופת תשרי תתחיל בכ"ב תשרי, וליכא מקצת חג בתקופה חדשה, אבל אם חל בכ"א לא, דיום תקופה מתחיל, (ונחלק על רבי יהודה אם יום תקופה מתחיל או גומר), וט"ז יום לפני החג אין מעברים (וה"ה י"ז או י"ח עד כ', ותנא ט"ז אגב פסח). ולר"ש אף על ט"ז יום לפני החג מעברים, ונחלק על ת"ק אם יום תקופה מתחיל או גומר. ולאחרים אפי' כשתקופת ניסן חסירה מיעוט של חודש מעברים, והיינו שאם חסר י"ד יום מעברים את חודש אדר ודוחים את הפסח ביום אחד, (ויעשו בקיץ עוד חודש חסר כדי שר"ה לא יצא בבד"ו), אבל אם חסר יותר מ"ד יום מעברים את

השנה, דסברי שצריך שאביב של תקופה יהיה בחודש ניסן, דכתיב "שמור את חודש האביב", ואין ניסן קרוי אביב אלא בגלל בישול התבואה שמבכרת בו, וביכור התבואה והקיץ והחורף הם לפי שנת החמה, וצריך שניסן של חמה יהיה בימי חידוש הלבנה דכתיב "חודש", וימי חידוש הלבנה הם י"ד. רש"י. ולתוס' (ד"ה שמור) אחרים סוברים שיום תקופה גומר, וחידושה של לבנה עד ט"ו, הלכך כשנופלת תקופת ניסן בט"ו מעברים. ולרבינא אחרים למדו שיו"ט ראשון צריך להיות בתקופה החדשה, דהא דכתיב "חג האסיף" אינו חול המועד אלא היינו חג הבא בזמן אסיפת הפירות, ויום תקופה גומר, ולכן אף אם התקופה בט"ו מעברים.

הגמרא חוזרת לבאר דינים נוספים ממתני' (ב). שצריך עבורם בית דין של שלשה.

י"ג: סמיכת זקנים על ראש פר העלם דבר של ציבור-זקני העדה המיוחדים שבעדה הם הסומכים, דכתיב "וסמכו זקני העדה". לר"ש שלשה סומכים, דכתיב "זקני" וכיון שאין ב"ד שקול מוסיפים עליהם עוד אחד. ולרבי יהודה חמשה סומכים, דדריש גם את "וסמכו", (ולר"ש איצטריך לגופיה דלא תימא ד"על" הכונה בסמוך, ור"י לומד זאת גזירה שוה ראש ראש מעולה, ור"ש לא דורש גזירה שוה זו).

סמיכת חכמים

אין דנים דיני קנסות ודברים נוספים אלא בבית דין של דיינים שנסמכו איש מפי איש עד משה רבינו. ולהלן יבואר שסמיכה צריכה ב"ד של שלשה, וכיצד היו סומכים, ושאיין סומכים בחול, ועוד מדיני סמיכה.

בברייתא מבואר שסמיכת חכמים צריכה **שלשה**. הגמרא לא מצאה ילפותא לדין זה, דאין ללמוד מדכתיב "ויסמוך את ידיו עליו", דא"כ יספיק אחד, ואי נימא שמשא שקול כשבעים ואחד, א"כ יצטרכו שבעים ואחד. וממעשה דרבי יהודה בן בבא דלהלן ליכא להוכיח שמספיק אחד, די"ל שהיו איתו עוד ולא מנאום משום כבודו.

דרך הסמיכה - אין סומכים ביד ממש, אלא קורין לו רבי, ונותנים לו רשות לדון דיני קנסות, דכתיב בהו "אלוהים" דמשמע מומחין והיינו סמוכים, ובשאר דיני ממונות לא בעין סמוכים משום נעילת דלת, והיכא דליכא נעילת דלת כמו בשומרים וגזילות בעינן סמוכים, ומ"מ דנים אותם בבבל דשליחותיהו קעבדינן, אבל בקנסא לא משום דלא שכיחא, ואין בה חסרון כ"ס.

מבצע סיכומי סוגיות

מערכת 'תמצית' יוצאת בתוכנית חדשה של כתיבת ושלחת סיכומים ע"י כלל הלומדים ושלחתם למערכת.

מתווה מיוחד המועיל מאד לבהירות וזכרון. שיעורי הסברה ופרטים בטל 02-3131-465 שלוחה 7.

הגרשמים (ב'גדרים פלוס' קופת תמצית) לשליחת הסיכומים, זכאים לשמיעה טלפונית של הקורס הנלא 'אומנות הסיכום' - כדרך להתענג בידיעת התורה במהיר מוזל 120 ₪ במקום 500, ולבחורים 60 ₪ במקום 300.

הגרלות מיוחדות לכותבי הסיכומים.

מבחי 'לדעת'

מבחן שבועי על דף היומי, עמוד היומי, משנה ברורה, חפץ חיים ואהבת חסד

ניתן לעשות את המבחים מיום שישי עד יום שלישי בשעה 5:00 בבוקר:

- **בטלפון 0737-289-669**
 - **במייל 7692282@gmail.com**
 - **בגדרים פלוס קופת לדעת.**
- הגרלות בכל שבוע על 500 ₪ וזכויות נוספות.**

מבצע - קורס ללמוד להנות ולזכור

13 שיעורים לשמיעה טלפונית 500 ₪ בלבד
הגרשמה בגדרים פלוס קופת תמצית, שיעור ראשון חינם בקו 02-3131-465 שלוחה 4

סיכומי 'תמצית'

ניתן להשיג את גליונות סיכומי תמצית החודשיים על הדף היומי / משנה ברורה ומוסר / ועמוד היומי

- **בנקודות ההפצה**
- **במייל 7692282@gmail.com**

בנוסף ניתן לקבל במייל סיכומים על כל מסכתות הש"ס, ועל כל המשנה ברורה, ועל תנ"ך וספרי מוסר, או סיכומים לפי סדר הלימוד של: העמוד היומי, חבורת ש"ס, קנין ירושלמי, דף הכולל, קנין הלכה, תרי דף, אורייתא, ומפעל הש"ס.

הסיכומים מיועדים לחזרה בלבד, ואין לסמוך להלכה.

קו עדכונים ושיעורים - 02-3131-465